

KIRGIZİSTAN-TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİ  
TÜRK DÜNYASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ  
(KTMÜ-TÜRKSAM)

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ  
ÜLKE RAPORU



Prof. Dr. Nasuh Uslu  
Erdem Yılmaz  
Hacer Kaya  
Alparslan Kürşad Aydoğdu  
Arina Sultanova  
Bekcan Kocoev  
Cibek Kutuşeva  
Elzat Anarbekova  
Emiliya Sagındıkova

Bişkek, Nisan 2025

## İÇİNDEKİLER

|                                                       |    |
|-------------------------------------------------------|----|
| I. GİRİŞ.....                                         | 3  |
| II. TARİH .....                                       | 5  |
| III. COĞRAFİ KONUM.....                               | 7  |
| IV. İDARİ VE BÖLGESEL YAPI .....                      | 10 |
| V. NÜFUS VE İŞGÜCÜ YAPISI.....                        | 12 |
| 1. Nüfus .....                                        | 12 |
| 2. İstihdam .....                                     | 16 |
| VI. İÇ VE DIŞ POLİTİKA.....                           | 19 |
| 1. İç Politika .....                                  | 19 |
| 2. Dış Politika .....                                 | 20 |
| VII. GENEL EKONOMİK DURUM.....                        | 25 |
| 1. Ekonomik Politikaları.....                         | 25 |
| 2. Ekonomik Hacim/Performans .....                    | 27 |
| 3. Dış Ticaret .....                                  | 28 |
| 4. Geleceğe Yönelik Ekonomik Adımlar/Anlaşmalar ..... | 34 |
| VIII. KAMU YÖNETİMİ .....                             | 36 |
| IX. EĞİTİM VE BİLİM.....                              | 41 |
| 1. Eğitim.....                                        | 41 |
| 2. Bilim .....                                        | 44 |
| X. SONUÇ.....                                         | 46 |
| KAYNAKÇA .....                                        | 49 |

## I. GİRİŞ



|                        |                                      |
|------------------------|--------------------------------------|
| <b>Yönetim Şekli</b>   | Başkanlık Tipi Cumhuriyet            |
| <b>Cumhurbaşkanı</b>   | Kasım Jomart Tokayev                 |
| <b>Başkenti</b>        | Astana                               |
| <b>Yüzölçümü</b>       | 2.724.900 km <sup>2</sup>            |
| <b>Nüfus</b>           | 20.790.838                           |
| <b>Etnik Gruplar</b>   | %71 Kazak, %14,9 Rus, %3,3 Özbek vd. |
| <b>Resmi Dil(ler)i</b> | Kazakça, Rusça                       |
| <b>Para Birimi</b>     | Tenge                                |
| <b>Zaman Dilimi</b>    | UTC+05                               |
| <b>Telefon Kodu</b>    | +7-6xx, +7-7xx                       |

Uluslararası sisteme görece yeni katılmış olan Orta Asya ülkelerinin değişik alanlarda gösterdiği performans, kendi halklarını ilgilendirdiği kadar başka aktörler tarafından da yakından takip edilmektedir. Bu ülkeler, uzun bir süre, daha büyük bir aktörün parçası olarak bir üst yönetimin hakimiyeti altından kaldıktan sonra hazırlıksız bir şekilde uluslararası arenada varlık göstermişlerdir. 35 yıla yaklaşan bağımsızlık dönemlerinde ise normal bir devletin özelliklerine sahip olmak ve halklarına ihtiyaç duydukları şeyleri sağlamak için çaba göstermişlerdir.

Bu ülkelerden, coğrafi alanının büyüklüğü ve aynı derecede doğal kaynaklarının zenginliği ile dikkat çeken Kazakistan'ın etkili aktör olma yönünde göstereceği başarı başkaları tarafından merak edilmiştir. Zamanında nükleer bir güç olan Kazakistan, gönüllü bir şekilde bu özelliğinden vazgeçmiş ve özellikle ekonomik performansı ile kendi halkı ve uluslararası toplumun gözünde olumlu bir aktör olmak için çaba göstermiştir. Ocak 2022'deki olaylar nedeniyle iç istikrarı konusunda endişe duyulsa da Kazakistan'ın, yönetim değişikliğini de gerçekleştirdikten sonra değişik alanlarda attığı ve atmaya devam ettiği adımlar umut vaat eder gözükmektedir. Çok sayıda aktörle iyi ilişkiler geliştirme ve çok sayıda örgütte aktif

katılımcı olarak yer alma, Kazakistan'ın özellikle bölgesinde ve çevre bölgelerde dikkate alınır bir aktöre dönüştüğünü göstermektedir. Bu ülkenin gelecekte göstereceği olumlu performans, Asya kıtasının dünya politikasındaki etkinliğinin artışına paralellik oluşturacağı gibi Türk Dünyasının geleceği bakımından da önem taşıyacaktır.

Bu çalışma, böyle önemli bir ülke olan Kazakistan'ın mevcut durumunu ortaya koymaya ve geleceğiyle ilgili bir perspektif sunmaya çalışmaktadır. Elde edilen veriler ve verilerin analizi, Kazakistan'ın durumuyla ilgili bir fikir verecek ve ilgili aktörlerin tutum takınmaları açısından yol gösterici olacaktır. Çalışmanın özellikle Türk Dünyasının geleceği bakımından bir resim sunması ve ilgili aktörler açısından ilham verici olması beklenmektedir. Türk Dünyasının örgütlenme çabalarının ilerleyişinin, bu tür çalışmaların ışığında daha rasyonel ve verimli olacağı düşünülmektedir.

## II. TARİH<sup>1</sup>

Kazakistan, coğrafi alan açısından Türkistan'ın en büyük ülkesi olup tarihsel olarak derin bir kültürel mirasa sahiptir. Tarihi, antik çağlardan günümüze kadar uzanan bir süreç içinde önemli dönüşümler geçirmiştir. Bu süreç, bölgenin çeşitli medeniyetler tarafından etkilenmesinden, Türk halklarının göçleri ve imparatorluklarının egemenliğine ve Sovyetler Birliği'nin bir parçası haline gelmesine kadar bir dizi önemli olayı içermektedir.

Kazakistan toprakları, erken dönemlerde göçebe halkların yerleşim alanı olmuştur. MÖ 1. binyılda, Saka ve Hunlar gibi halklar bu bölgeyi etkisi altına almış, özellikle Saka kültürü, bölgedeki erken dönemin önemli unsurlarını oluşturmuştur. Bu halklar, özellikle Türkler ve İranlılar arasında köprü vazifesi görmüş, kültürel ve ekonomik etkileşimler kurmuşlardır.

Türklerin tarih sahnesine çıkışı ise 6. yüzyılda Türk Kağanlığının kuruluşuyla başlamıştır. Kazakistan, Göktürk Kağanlığının sınırları içinde yer almış, bu dönemde Türkistan'da Türk kültürü ve dili büyük bir yayılma göstermiştir. 8. yüzyılda Uygur Kağanlığının yükselmesiyle birlikte Kazakistan toprakları, Uygur kültürü ve yazısının etkisi altına girmiştir. Uygur Kağanlığının çöküşü ve ardından gelen Türk Hakanlığı (Karahanlılar) ve Selçuklular dönemi, Kazak topraklarında şehirleşmenin ve tarıma dayalı yerleşik hayata geçişin hızlanmasına yol açmıştır.

13. yüzyılda Moğol İmparatorluğu'nun Orta Asya'ya hakim olması, Kazakistan tarihi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Moğolların bölgeyi fethetmesi, Kazak halkının göçebe yaşam tarzını sürdürmesine olanak tanımış, ancak aynı zamanda yerleşik kültürlerin etkisini de beraberinde getirmiştir. Moğol İmparatorluğu'nun çöküşüyle birlikte Kazakistan, Türk-Moğol soylarından gelen farklı devletler ve hanlıklar tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Bu dönemde Kazak halkı, siyasi ve kültürel bağımsızlıklarını elde etmiş ve birçok kez batıdaki Rus, doğudaki Çin ve güneydeki Pers İmparatorlukları ile karşı karşıya gelmiştir.

17. yüzyıldan itibaren Kazakistan, Rusya İmparatorluğu'nun etkisi altına girmeye başlamıştır. Ruslar, Kazak topraklarını fethetmek amacıyla çeşitli askeri seferler düzenlemiş ve 19. yüzyılda büyük ölçüde Kazakistan'ı topraklarına katmıştır. Kazak halkı, Rus yönetimine karşı zaman zaman direniş göstermişse de bu süreç, Kazak kültürünün ve geleneklerinin bazı yönlerini zayıflatmıştır.

1917'de Rus Devriminin ardından Kazakistan, kısa bir süre için bağımsızlık ilan etse de Sovyetler Birliği'nin kurulmasının ardından 1920 yılında bu cumhuriyete dahil olan Kazakistan, 1936 yılında Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak Sovyetler Birliği'nin bir parçası haline gelmiştir. Sovyet dönemi, Kazakistan'ın ekonomik ve toplumsal yapısında köklü değişikliklere yol açmıştır. Özellikle kolektivizasyon, tarımın devletleştirilmesi ve sanayileşme, Kazak halkının yaşamını derinden etkilemiştir. Ancak Sovyet yönetimi, Kazak halkının kültürel kimliğini bastırmaya yönelik politikalar da uygulamıştır. 1930'larda yaşanan büyük kıtlık ve nüfus kaybı, Kazak halkı için derin bir travma yaratmıştır.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından Kazakistan bağımsızlık ilan etmiştir. Bağımsızlık süreci, Kazak halkı için yeni bir dönemin başlangıcını simgelemiştir. Bağımsızlık sonrasında Kazakistan, siyasi, ekonomik ve toplumsal yapılarında köklü reformlar yaparak, dünya ile entegrasyonunu hızlandırmıştır. Kazakistan, ilk

<sup>1</sup> "Qazaqstan Tarihy." <https://e-history.kz/kz>.

Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in liderliğinde, güçlü bir merkezi yönetim ve hızlı bir ekonomik büyüme süreci yaşamıştır.

Modern Kazakistan, bölgesel bir güç olarak Türkistan'da önemli bir aktör haline gelmiştir. Aynı zamanda stratejik konumu nedeniyle hem doğu hem de batı arasında bir köprü işlevi görmüştür. Ülke, doğal kaynaklar açısından oldukça zengindir ve bu, Kazakistan'ın dünya ekonomisinde önemli rol oynamasına olanak tanımaktadır. Ayrıca Kazakistan, çok uluslu bir yapıya sahip olup, farklı etnik grupların bir arada yaşadığı bir toplum yapısına sahiptir. Bu çeşitlilik, ülkenin kültürel zenginliğini ve dinamik yapısını oluştururken, aynı zamanda toplumsal uyum ve barışı sağlama noktasında onu çeşitli zorluklarla da karşı karşıya bırakmaktadır.

### III. COĞRAFİ KONUM



**Harita 1.** Kazakistan'ın Coğrafi Konumu (Kaynak: Yandex Haritalar, t.y.).

2.724.900 km<sup>2</sup> yüzölçümü ile Kazakistan dünyada dokuzuncu, eski Sovyetler Birliği ülkeleri arasında ise ikinci sırada yer almaktadır. Ülkenin güneyinde Özbekistan, Türkmenistan ve Kırgızistan, kuzeyinde Rusya, batısında Hazar Denizi ve doğusunda Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi bulunmaktadır. Kazakistan topraklarının yaklaşık %9.4'ünün yer aldığı Ural Nehri Havzasında karma çayır, orman veya ağaçsız çayır bitki örtüsü hakimken ülkenin %33.2'lik kısmında iklim yarı sert ve %44'ü ise çöldür (batının tamamı ve güneyin çoğu yerinde). Bu bölgelerin genel özellikleri ise erozyona uğramış, parçalanmış, dağlık ve çıplak arazilerden oluşmuş olmalarıdır.<sup>2</sup>

<sup>2</sup> Akademik Coğrafya, "Kazakistan Cumhuriyeti", <https://www.akademikcoğrafya.com/kazakistan-cumhuriyeti-cografyasi>.



**Harita 2.** Kazakistan'ın Dünya Haritası Üzerindeki Konumu  
(Kaynak: Yandex Haritalar, t.y.).

Avrasya kıtasının kalbi olarak tanımlanan konumu ile Kazakistan, jeopolitik açıdan oldukça kritik bir öneme sahiptir. Çin ve Rusya sınırları, ülkeyi hem ticaret hem de enerji kaynakları açısından stratejik olarak güçlendirmektedir. Öte yandan Kazakistan'ın Hazar Denizi'ne olan kıyısı da Orta Asya'dan Avrupa'ya uzanan ulaşım koridorları için önem arz etmektedir. Bu jeostratejik konumu sayesinde Kazakistan, bölgesel ve küresel siyaset üzerinde etkili bir rol üstlenebilmekte ve çeşitli uluslararası anlaşmalara taraf olarak ilişkilerini geliştirebilmektedir.<sup>3</sup> Özellikle günümüzde oldukça popüler olan Çin'in Kuşak ve Yol

<sup>3</sup> Daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Tugay Gürler, *Dünyanın Kalbi: Kazakistan*, Galeati Yayıncılık, Ankara, 2020. Söz konusu çalışmada yazar Kazakistan'ı "Dünya'nın Kalbi" olarak betimlemekte ve bunu Kazakistan'ın

**KTMÜ-TÜRK SAM**  
**KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU**

Girişimi projesi için kritik bir geçiş noktasında yer alan Kazakistan, Trans-Hazar Ulaşım Koridoru ile Hazar Denizi üzerinden Avrupa ve Asya pazarlarına doğrudan erişim imkânı sunmaktadır.

Curzon'un notlarında, Mackinder'in Kara Hakimiyet Teorisinde, Spykman'ın Rimland Teorisinde ve Orta Asya'daki İngiliz-Rus güç mücadelesini "Büyük Oyun" olarak nitelendiren Arthur Conolly'un ifadesinde ortak nokta, hep Orta Asya (Türkistan) olmuştur. Bugün Orta Asya, jeopolitik öneminin yanı sıra petrol, doğal gaz ve uranyum gibi zengin enerji rezervleriyle de dikkat çekmektedir. Bölgede zengin enerji kaynaklarından bahsedildiğinde ise Kazakistan ve Türkmenistan akıllara gelmektedir. İhracatının büyük bölümünü oluşturan enerji kaynaklarının rolü ise Kazakistan'ın dış politikasının şekillenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Zira bunu petrol fiyatlarının düşmesinden sonra Kazak ekonomisinde yaşanan daralmada görmek mümkündür.<sup>4</sup>

---

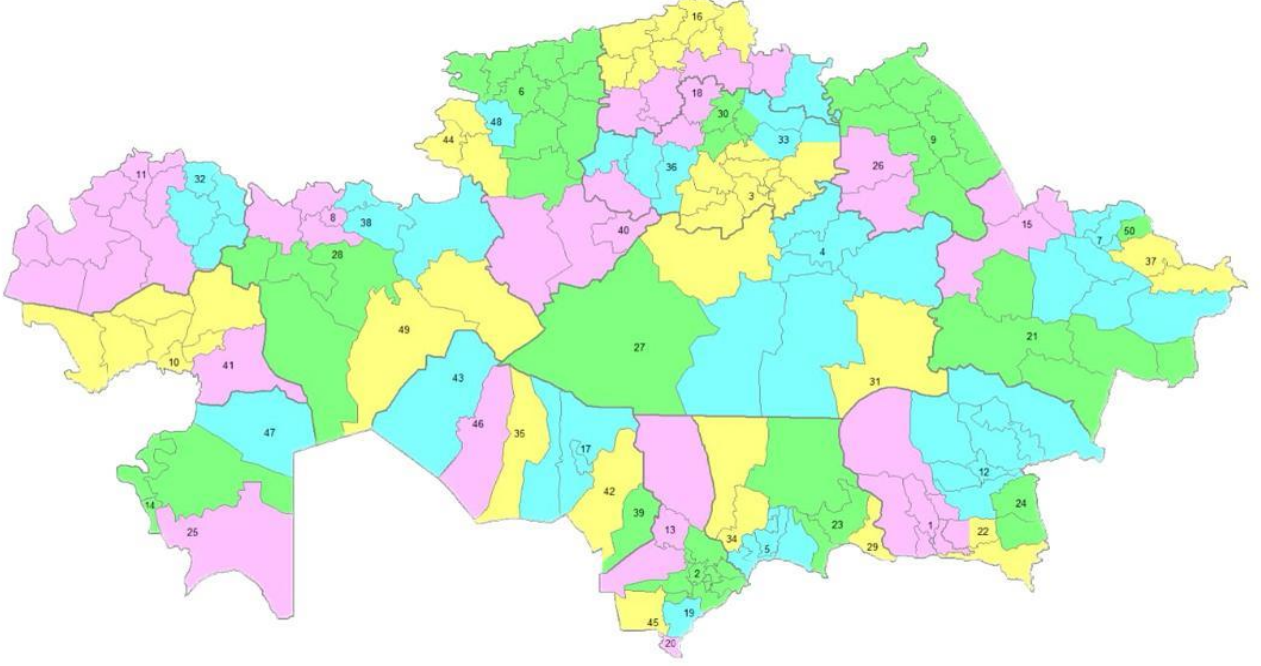
bağımsızlık sonrası sahip olduğu yer altı kaynakları ve nükleer gücü sayesinde ABD'nin ilgisini çekmesine bağlamaktadır. Rusya-ABD arasında bir kriz yaşanması olasılığı üzerinde duran yazara göre, Rusya'nın bölgede azalan kontrolünden doğan güç boşluğunu ABD doldurmaya çalışmakta ve bu da güçler savaşının merkez noktasına Kazakistan'ı koymaktadır.

<sup>4</sup> CIA, The World Fact Book, 2016, [https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region\\_cas.html](https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_cas.html).



**KTMÜ-TÜRKSAM**  
**KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU**

Kazakistan, Doğu Kazakistan ve Batı Kazakistan'dır. Eyaletleri ise Akmola, Aktöbe, Almatı, Atırav, Batı Kazakistan, Doğu Kazakistan, Güney Kazakistan, Jambıl, Karagandı, Kızılorda, Kostanay, Kuzey Kazakistan, Mangistav ve Pavlodar olmak üzere 14 tanedir ve bu eyaletlerde toplamda 319 il bulunmaktadır. Eski başkent olan Almatı ise ülkenin en kalabalık, gelişmiş ve önemli şehridir. Diğer önemli şehirleri ise Atyrau, Baykonur, Çimkent, Ekibastuz, Karaganda, Kostanay, Taraz, Semey, Kızılorda, Pavlodar, Öskemen Uralsk ve Türkistan'dır.<sup>6</sup>



**Harita 4.** Kazakistan'ın Yerel Yerleşim Yerleri Haritası (Kaynak: Bashirov, 2019).

<sup>6</sup> Wikimedia Commons, 2022.

## V. NÜFUS VE İŞGÜCÜ YAPISI

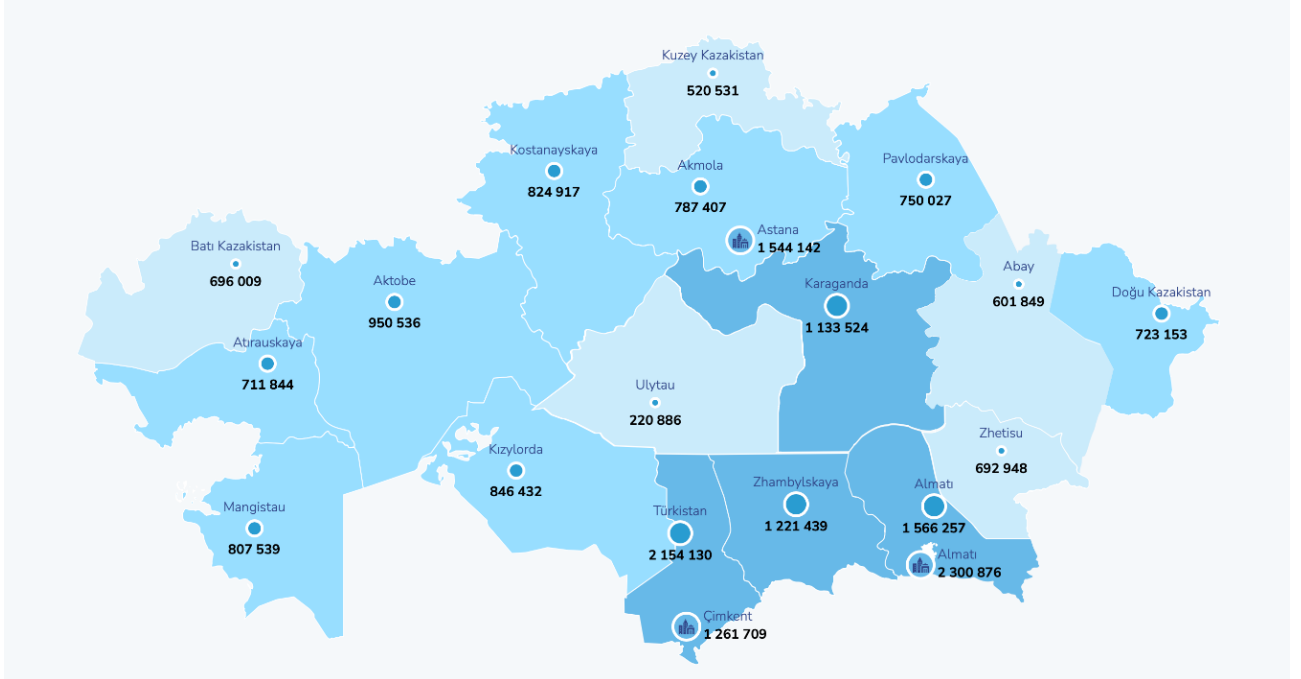
### 1. Nüfus

1991 yılında bağımsızlığını kazanan Kazakistan, sosyal, ekonomik ve demografik değişimler yaşamıştır ve bu değişimler nüfus yapısını da etkilemiştir. Devletin nüfus politikaları, doğum-ölüm oranları ve göç gibi faktörler ülke nüfusundaki yaşanan değişikliklerde belirleyici olmuştur.

| Yıl               | Nüfus (Milyon) |
|-------------------|----------------|
| 1991              | 16,4           |
| 2001              | 14,9           |
| 2010              | 16,4           |
| 2020              | 18,8           |
| 2024              | 20,1           |
| 2025 (ilk çeyrek) | 20,7           |

**Tablo 2.** Kazakistan Nüfus Değişimi

Tablo 2’de de görüldüğü üzere Kazakistan’ın 1991 yılında 16,4 milyon olan nüfusu Sovyetler Birliği’nin dağılmasından etkilenmiş ve Rusça konuşan kesimin göç etmesinin ardından 2001 yılında 14,9 milyona kadar gerilemiştir. Ancak 2000’li yılların ortalarından itibaren yaşam koşullarının iyileşmesi ile nüfus sürekli bir artış göstermiş ve 2024 yılında 20,1 milyona ulaşan bu sayı 2025 yılının ilk çeyreğinde 20 milyon 790 bin 838 kişi olarak açıklanmıştır.<sup>7</sup>

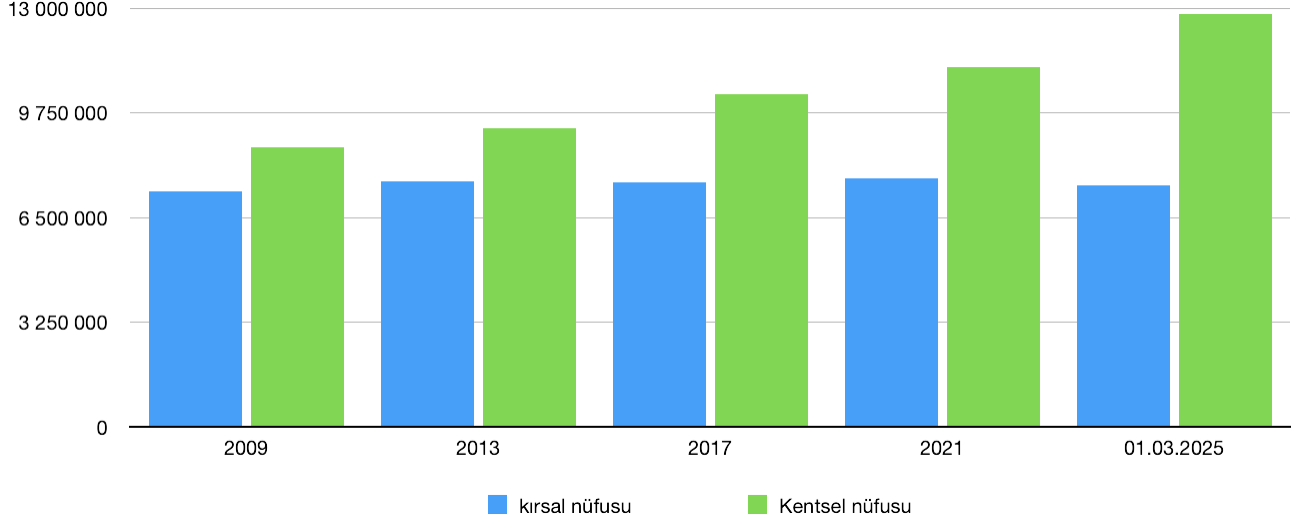


**Harita 5.** Bölgelere Göre Nüfus Yoğunluğu (2025 Yılı itibarıyla)

<sup>7</sup> Kazakistan Stratejik Planlama ve Reformlar Ajansı Ulusal İstatistik Bürosu, “Kazakistan Nüfusu”, 2025, <https://stat.gov.kz/>.

**KTMÜ-TÜRKSAM**  
**KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU**

Ülke nüfusunun coğrafyaya göre dağılımı dengesiz bir şekilde gerçekleşmiştir. Özellikle Almatı, Astana, Sımkent ve Türkistan gibi büyük şehirlerde nüfus yoğunluğunun arttığı, Rusya sınırına yakın olan kuzey ve batı kesimlerinde ise nüfus yoğunluğunun azaldığı görülmektedir.<sup>8</sup>



**Grafik 1. Kentsel ve Kırsal Nüfus Oranı**

Nüfus içerisindeki kentleşme oranı giderek artmakta ve kent nüfusu her geçen gün büyümektedir. 1991 yılında şehir nüfusunun toplam nüfusa oranı yaklaşık %56 iken, 2024 yılı itibarıyla bu oran %61,5 olmuştur. Başta başkent olan Astana olmak üzere Almatı, Sımkent ve Karaganda gibi şehirler, özellikle ekonomik anlamda refah sunması açısından tercih edilmekte ve bu yüzden bu şehirlerde kentleşme oranının yüksek olduğu görülmektedir.<sup>9</sup>

| YIL  | ERKEK<br>(milyon) | KADIN<br>(milyon) | ERKEK/KADIN ORANI<br>(%) |
|------|-------------------|-------------------|--------------------------|
| 1991 | 8,01              | 8,39              | 95,5                     |
| 2001 | 7,26              | 7,68              | 94,5                     |
| 2010 | 8,03              | 8,37              | 95,9                     |
| 2020 | 9,17              | 9,63              | 95,2                     |
| 2024 | 9,81              | 10,29             | 95,3                     |

**Tablo 3. Kazakistan Nüfusu İçindeki Kadın-Erkek Oranı**

Savaş, erkeklerin ağır işlerde çalışması, kadın yaşam sürelerinin erkeklerden daha uzun olması gibi etkenlerden dolayı 1991 yılından itibaren günümüze kadarki geçen sürede kadın nüfusun oranı erkek nüfus oranının biraz üstünde seyretmiştir. Bu oran 2024 yılında her 100 kadına yaklaşık 95 erkek düşmesi şeklinde ifade edilmektedir.<sup>10</sup>

<sup>8</sup> “Kazakistan’ın Coğrafi Olarak Nüfus Dağılımı”, 2025, <https://stat.gov.kz/>.

<sup>9</sup> “Kazakistan’da Kentleşme Oranı,” 2024, <https://stat.gov.kz/>.

<sup>10</sup> “Kazakistan Nüfusunun Cinsiyet Oranı”, 2024, <https://stat.gov.kz/>.

**KTMÜ-TÜRKSAM**  
**Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Merkezi**

| YIL  | 0-14 YAŞ (%) | 15-64 YAŞ (%) | 65 YAŞ VE ÜZERİ (%) |
|------|--------------|---------------|---------------------|
| 1991 | 33,7         | 59,8          | 6,5                 |
| 2001 | 27,1         | 64,3          | 8,6                 |
| 2010 | 25,8         | 66,2          | 8,0                 |
| 2024 | 28,6         | 61,1          | 10,3                |

**Tablo 4.** Kazakistan Nüfusunun Yaş Oranı

Nüfus içerisindeki yaş ve cinsiyet dağılımları ise bir ülkenin genç mi yoksa yaşlı bir topluma mı sahip olduğunu ortaya koymak açısından önemlidir. Bu veriler sayesinde çalışan ve çalışmayan nüfus belirlenmekte ve böylece nüfus içerisindeki işgücü oranları ortaya konabilmektedir. 1991 yılında Kazakistan, genç nüfusun ağırlıkta olduğu tipik bir demografik piramide sahipken 2024 yılı itibarıyla ülkede yaşlı nüfus oranının arttığı görülmektedir. Bu durum Kazakistan'ın yaşlanan bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir.<sup>11</sup>

Tablo 4'ten de anlaşıldığı üzere ülkenin nüfus yaşı giderek artmaktadır. Bu durum, çalışma çağındaki birey sayısının ve buna bağlı olarak işgücünün de doğru orantılı bir şekilde azaldığını göstermektedir.<sup>12</sup> Çalışan nüfusun azalması da ülke ekonomisini olumsuz bir şekilde etkilemekte ve ülkeyi işçi göçü alımına karşı kırılgan hale getirmektedir.

1991 yılında nüfus yaşlanma endeksi 0,19 iken 2024 yılına gelindiğinde 0,17'lik bir oran artışıyla 0,36'ya çıkmıştır. Yani bu oran, her 100 çocuga karşılık 36 yaşlı kişinin bulunduğu anlamını taşımaktadır.<sup>13</sup>

| YIL  | DOĞUM ORANI |
|------|-------------|
| 1991 | 21,6        |
| 2000 | 14,8        |
| 2010 | 22,2        |
| 2020 | 23,5        |
| 2024 | 24,1        |

**Tablo 5.** Genel Doğum Oranı (1000 kişi başına)

1991–1999 yılları arasında ekonomik kriz, yaşam standartlarının azalması ve geleceğe yönelik kaygıların artması gibi sebeplerin nüfus artış hızını önemli derecede etkilediği ve bu yüzden bu dönemde nüfus artış hızında sert bir düşüş yaşandığı görülmektedir. 2000'li yılların başından itibaren ise devletin çocuk politikaları etkisini göstermeye başlamış ve ekonomik anlamda yaşanan iyileşmeler nüfus artışını olumlu yönde etkileyerek doğurganlık oranını yükseltmiştir. 1990'lı yıllardan sonra düşen doğurganlık oranının artmaya başlaması, 1999 yılında 1,80 olan en düşük doğurma oranını 2024 yılında 2,84'e kadar ulaştırmıştır.<sup>14</sup>

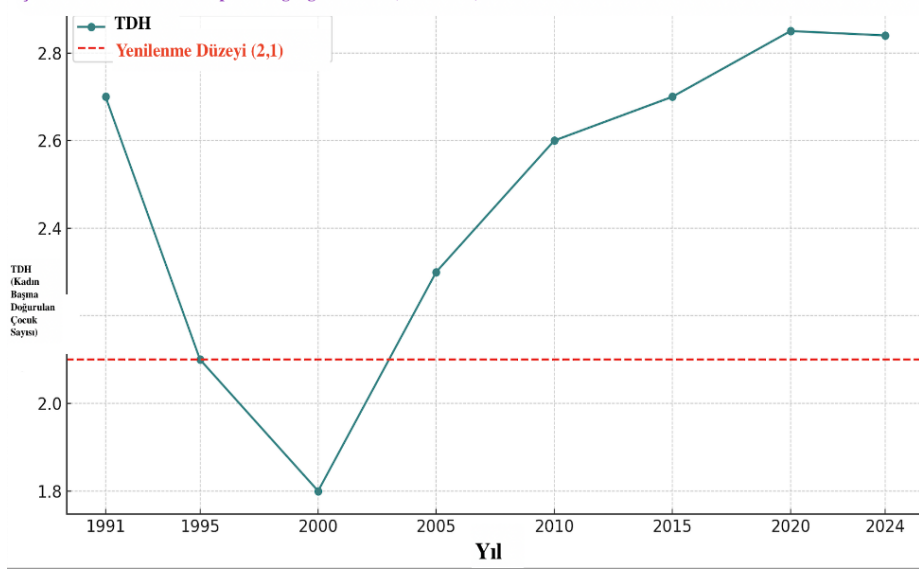
<sup>11</sup> “Kazakistan Nüfusunun Yaş ve Cinsiyet Oranı”, 2024, <https://stat.gov.kz/>; United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, “World Population Prospects 2024”, <https://population.un.org/wpp/>.

<sup>12</sup> “Kazakistan Nüfusunun Cinsiyet Oranı”, 2024, <https://stat.gov.kz/>; United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, “World Population Prospects 2024”, <https://population.un.org/wpp/>.

<sup>13</sup> Population Today, “Kazakistan Nüfus Yaş Oranı”, 2025, <https://populationtoday.com/tr/kz-kazakhst>.

<sup>14</sup> “Kazakistan Genel Doğum Oranı”, 2024, <https://stat.gov.kz/>; United Nations, 2023.

**KTMÜ-TÜRKSAM**  
**KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU**



**Grafik 2.** Toplam Doğurganlık Hızı

Kadınların eğitim ve kariyer hayatlarını önceliklendirmelerinden dolayı geç evlenmeyi tercih etmesi de nüfusun yapısını etkileyen bir diğer önemli faktördür. Çünkü bu durum çocuk sahibi olma oranını da etkilemektedir.

| YIL  | EVLİLİK ORANI |
|------|---------------|
| 1991 | 9,8           |
| 2000 | 6,4           |
| 2010 | 8,3           |
| 2020 | 7,5           |
| 2024 | 7,1           |

**Tablo 6.** Genel Evlilik Oranı  
(1000 kişi başına)

1990'lı yıllardan sonra evlilik oranında bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Tablo 6'dan da anlaşılacağı üzere 2010 yılındaki artışın dışında evlilik oranı düzenli olarak azalma göstermiştir. Kadınlarda evlenme yaşı 1991 yılında 22,1 iken, 2024 yılında 25,9'a kadar yükselirken erkekler de ise 2024 yılında evlenme yaşı 28,3 olmuştur. Böylece eğitim seviyesinin artmasının çocuk sahibi olma oranını etkileyen önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır.<sup>15</sup>

| YIL  | ÖLÜM ORANI |
|------|------------|
| 1991 | 9,8        |
| 2000 | 9,5        |
| 2010 | 8,0        |
| 2020 | 7,1        |
| 2024 | 6,2        |

**Tablo 7.** Genel Ölüm Oranı (1000 kişi başına)

<sup>15</sup> Kazakistan Sağlık Bakanlığı, <https://mz.gov.kz/>, 2024; UNFPA, "Kazakistan", UNFPA Kazakistan, 2023.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasını ardından yaşam koşullarında yaşanan sıkıntılar ölüm oranlarını artırmıştır. Bu dönemde ölüm oranı özellikle ekonomik sebeplere bağlı olarak artış göstermiş, 2010'lu yıllardan itibaren ise ölüm oranlarında azalma görülmeye başlamıştır. 2024 yılı itibarıyla ölüm oranı her 1000 kişide 6,2'ye kadar düşmüştür. Bunda iyileşen sağlık imkanları da etkilidir. 1991 yılında Kazakistan'da beklenen yaşam süresi 62,5 yıl iken, 2024 yılı itibarıyla kadınlarda 73 yıla, erkeklerde 1991 yılında 58 iken 2024 yılında 68 yıla kadar çıkmıştır<sup>16</sup>.

## 2. İstihdam

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından serbest piyasa ekonomisine geçen Kazakistan, işgücü yapısında önemli değişikliklere gitmek zorunda kalmıştır. 1990'ların başında yaşanan ekonomik durgunluk yüksek işsizlik oranlarına neden olmuş ve bu yüzden ülke planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçişle birlikte istihdam yapısında ciddi değişimlere uğramıştır<sup>17</sup>.

| YIL  | TARIM (%) | SANAYİ (%) | HİZMETLER (%) |
|------|-----------|------------|---------------|
| 1991 | 32,5      | 31,2       | 36,3          |
| 2000 | 43,4      | 27,8       | 28,8          |
| 2010 | 27,6      | 33,4       | 39,0          |
| 2020 | 20,1      | 32,0       | 47,9          |
| 2024 | 18,5      | 31,0       | 50,5          |

**Tablo 8.** Ekonomik Sektörlere Göre İstihdam Yapısı

Sovyetler Birliği dağılınca Kazakistan'da çoğu işletme ve çalışan bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Çoğu işyeri kapanmış ve bu durum işsizliğin artmasına neden olmuştur. 2010'lu yıllardan itibaren ise hükümet tarafından bu sorunu çözebilmek adına çeşitli programlar geliştirildiği görülmektedir. Tablo 9'dan da anlaşılabileceği üzere geliştirilen bu programlar etkili olmuş ve istihdamda bir sıçrama yaşanmıştır.<sup>18</sup>

| YIL  | İŞSİZLİK ORANI(%) |
|------|-------------------|
| 1991 | 3,4               |
| 2000 | 13,5              |
| 2010 | 7,3               |
| 2020 | 4,9               |
| 2024 | 4,8               |

**Tablo 9.** İşsizlik Oranı

Eğitim seviyesinin ve mesleki eğitim kalitesinin artması ile birlikte istihdam oranı da artmıştır. Özellikle bu oran 15-24 yaş arasında gözlemlenmektedir. 2000'li yılların ortalarından itibaren ise alınan ortalama maaşlarda önemli artışlar meydana gelmiştir.<sup>19</sup>

<sup>16</sup> "Kazakistan'da Genel Ölüm Oranları", 2024, <https://stat.gov.kz/>.

<sup>17</sup> "Kazakistan'ın Ekonomik Sektörlere Göre İstihdam Yapısı", 2024, <https://stat.gov.kz/>; International Labour Organization (ILO), <https://www.ilo.org/>.

<sup>18</sup> Dünya Bankası, "Kazakistan", 2024, <https://data.worldbank.org/>.

<sup>19</sup> "Yaş Gruplarına Göre İstihdam Oranı, 2024, <https://stat.gov.kz/>.

**KTMÜ-TÜRKSAM**  
**KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU**

| YIL  | 15-24 yaş (%) | 25-54 yaş (%) | 55 yaş ve üzeri (%) |
|------|---------------|---------------|---------------------|
| 1991 | 11,2          | 65,1          | 23,7                |
| 2000 | 13,8          | 60,5          | 25,7                |
| 2010 | 16,3          | 58,4          | 25,3                |
| 2020 | 19,5          | 55,2          | 25,3                |
| 2024 | 22,1          | 52,5          | 25,4                |

**Tablo 10.** Yaş Gruplarına Göre İstihdam Oranı

Tablo 10'a baktığımızda istihdam oranının 55 yaş ve üzeri için yüksek olduğu görülmektedir. Bu oran, yaşlı nüfus oranının fazla olmasına ve yaşlı nüfusun da çalışmaya devam etmek zorunda kalmasına bağlanabilir.

Nüfus içerisindeki kadın-erkek çalışma oranlarına bakacak olursak Tablo 11'de görüldüğü üzere çalışan erkek-kadın oranları giderek birbirine yaklaşmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri, kadınların okuma yazma oranının artmasıyla birlikte eğitim seviyesinin yükselmiş olmasıdır.<sup>20</sup>

| YIL  | ERKEK (%) | KADIN (%) |
|------|-----------|-----------|
| 1991 | 58,7      | 41,3      |
| 2000 | 56,2      | 43,8      |
| 2010 | 54,0      | 46,0      |
| 2020 | 53,4      | 46,6      |
| 2024 | 52,0      | 48,0      |

**Tablo 11.** Cinsiyete Göre İstihdam Oranları

İstihdam oranını etkileyen önemli etkenlerden biri de göç konusudur. 1991 yılında ülke, özellikle Rusça konuşan toplumların göçü ile karşı karşıya kalmıştır. Bunun sebebi ise Kazakistan'ın eski Sovyet ülkeleri arasında istikrarlı bir şekilde ekonomik büyüme gösteren ve daha iyi yaşam koşulları sunan ülke olmasıydı. Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Rusya'dan yoğun göç alan Kazakistan, ekonomik zorluklar, sosyal istikrarsızlıklar ve kültürel entegrasyon sorunları ile uğraşmıştır.<sup>21</sup>

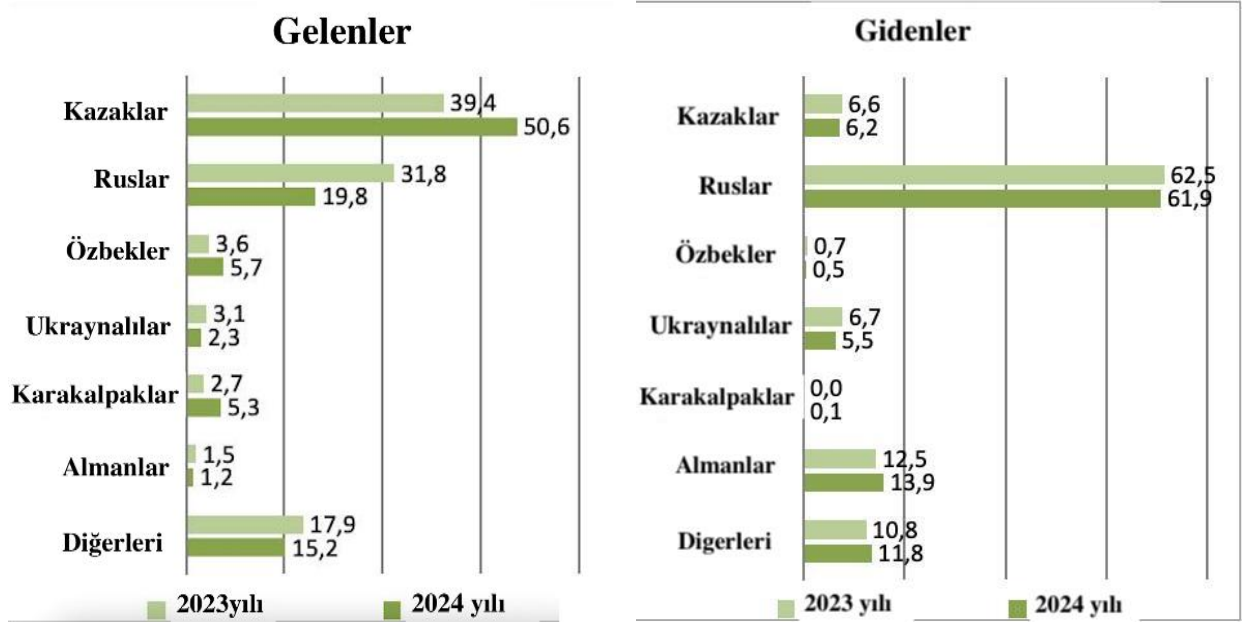
| YIL  | GELEN (bin) | GİDEN (bin) | NET (bin) |
|------|-------------|-------------|-----------|
| 1991 | 200         | 380         | -180      |
| 2000 | 150         | 250         | -100      |
| 2010 | 110         | 130         | -20       |
| 2020 | 230         | 100         | +130      |
| 2024 | 250         | 120         | +130      |

**Tablo 12.** Göç Oranları

Yukarıdaki tabloda yer alan 2024 yılı verilerine baktığımızda Kazakistan'ın gelişen ekonomisi ve sağladığı iyi yaşam koşulları sayesinde cazip göç merkezi haline geldiği daha iyi anlaşılmaktadır.

<sup>20</sup> UN Women, "Kazakistan", <https://www.unwomen.org/>, 2023; Kazakistan Ulusal İstatistik Bürosu (2024): <https://stat.gov.kz>, 2024.

<sup>21</sup> "Kazakistan Göç Oranları", 2024, <https://stat.gov.kz/>.



Tablo 13. Yaşanan Göçün Etnik Yapısı (Birleşmiş Milletler Göç Ajansı, 2023).

Özellikle son yıllarda Kazakistan göç politikalarında önemli değişikliklere gitmiştir. Etkin göç kontrol mekanizmalarının geliştirilmesi, yabancı vatandaşların topluma entegrasyonunun desteklenmesi ve emek göçünün teşvik edilmesi gibi konularda iyileştirmeler yapıldığı görülmektedir. Kazakistan ayrıca komşu ve diğer ülkelerle ikili anlaşmalar yaparak göçmenler için koşulların daha da iyileştirilmesini ve ekonomik bağların güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu amaçla da göçmenlerin istihdamını ve sosyal uyumunu kolaylaştırmak için göç yasaları düzenlenmiştir.<sup>22</sup>

<sup>22</sup> Birleşmiş Milletler Göç Ajansı, “Kazakistan”, <https://iom.int/>, 2023.

## VI. İÇ VE DIŞ POLİTİKA

### 1. İç Politika

Kazakistan Cumhuriyeti, 16 Aralık 1991’de bağımsızlığını kazanmış üniter bir devlettir. Başkenti Astana olan ülkenin resmi dili Kazakça olup, Rusça resmi iş dili statüsündedir. Ülkenin para birimi Tenge’dir. Anayasa’ya göre ülke, demokratik, laik, hukuki ve sosyal bir devlet olarak tanımlanmaktadır. Devletin başı ve en yüksek makamı Cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanı, devletin iç ve dış politikasının ana yönlerini belirlemekte ve Kazakistan’ı hem ülke içinde hem de uluslararası ilişkilerde temsil etmektedir. Ayrıca halkın-devlet birliğinin, Anayasanın değişmezliğinin ve insan, vatandaş hak ve özgürlüklerinin sembolü ve garantörüdür.<sup>23</sup>

Kazakistan için egemenlik mücadelesi, Sovyetler Birliği’nin dağılma süreciyle birlikte, yani 1980’li yılların sonları itibarıyla başlamıştır. Bu dönemde Kazakistan’da bağımsızlık fikrinin ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu amaçla devlet yönetimi ve ekonomi alanında köklü değişikliklerin temelleri atılmıştır. 1990 yılında önemli anayasal değişiklikler gerçekleştirilmiş ve 24 Nisan 1990 tarihinde Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyet (SSC) Cumhurbaşkanlığı makamı oluşturularak Nursultan Nazarbayev bu göreve seçilmiştir. Aynı yıl 25 Ekim’de “Kazak SSC’nin Egemenliği Bildirgesi” kabul edilmiştir. Bu belge, ileride anayasal ve yasal reformların temelini oluşturmuş, Kazakistan’ın egemen bir devlet olma yolundaki yol haritasını belirlemiştir. Bu kapsamda devlet kurumlarının parti etkisinden arındırılması, merkezi idareye bağlı işletmelerin yönetiminin cumhuriyet hükümetine devredilmesi, dış ekonomik ilişkilerde bağımsız hareket edilmesi, altın rezervi ve elmas fonu oluşturulması ve 29 Ağustos 1991 tarihinde Cumhurbaşkanı’nın kararıyla Semipalatinsk Nükleer Deneme Sahasının kapatılması gibi egemenlik hareketinin pekiştirilmesi adına birçok reform gerçekleştirilmiştir.<sup>24</sup>

1 Aralık 1991 tarihinde Kazakistan’da ilk defa halk oylamasıyla cumhurbaşkanlığı seçimi gerçekleştirilmiş ve Nursultan Äbişulı Nazarbayev Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. “Kazakistan Cumhuriyeti’nin Devlet Bağımsızlığı Hakkında Anayasal Kanun”, 16 Aralık 1991 tarihinde kabul edilerek ülkenin bağımsızlığı resmen ilan edilmiştir. Bu tarih Kazakistan’da her yıl Bağımsızlık Günü olarak kutlanmaktadır. Kazakistan, bağımsızlığın ardından Bağımsız Devletler Topluluğu’na (BDT) üye olarak yeni ve daha aktif bir dış politika yöntemi geliştirmiştir. 1992 yılında devlet sembolleri (bayrak, arma, marş) kabul edilmiş ve aynı yıl Cumhurbaşkanı Nazarbayev’in “Egemen Devlet Olarak Kazakistan’ın Kuruluş ve Gelişim Stratejisi” adlı eseri yayımlanmıştır.<sup>25</sup>

1993 yılında Kazakistan’ın ilk anayasası kabul edilmiş, ancak bu anayasa devletin gelişen ihtiyaçlarını yeterince karşılayamamıştır. Bu nedenle 30 Ağustos 1995’te halk referandumu ile yeni anayasa kabul edilerek başkanlık sistemi benimsenmiştir. Aynı yıl ilk iki meclisli parlamento seçimleri gerçekleştirilmiştir. 1997 yılında ise ülkenin başkenti Almatı’dan Akmola’ya (günümüzdeki Astana) taşınmıştır. Bu adım, yeni devlet kimliğinin güçlendirilmesi açısından sembolik önem taşımaktadır. Halkın ortak değerlerini yansıtan

<sup>23</sup> Законодательство Казахстана, “Государственное устройство Казахстана”, т.у., <https://kz.spinform.ru/stroi.html>.

<sup>24</sup> kstu.kz., “Раздел X II Казахстан на современном этапе”, т.у., <https://www.kstu.kz/wp-content/uploads/docs/ik/teor/teor12.htm>.

<sup>25</sup> kstu.kz., т.у.

kültürel semboller aracılığıyla ulusal kimlik bilincini güçlendirmeye yönelik olarak 2005 yılında yeni milli marş kabul edilmiştir. Siyasi ve toplumsal yaşamda demokratikleşme hareketleri hız kazanarak devam etmiş, çok partili sistem geliştirilmiş ve Kazakistan Halkları Asamblesi gibi yapılar oluşturulmuştur. Yurt dışında yaşayan Kazak diasporası ile ilişkileri güçlendirmek amacıyla 2002 yılında Türkistan'da Dünya Kazakları Kurultayı gerçekleştirilmiştir.<sup>26</sup>

## 2. Dış Politika

Orta Asya, jeopolitik konumundan dolayı bölgesel ve küresel güçlerin her zaman dikkatini çekmektedir. Kazakistan ise bu bölgede büyük hidrokarbon kaynakları ile enerji zengini bir ülkedir. İhracatının büyük bölümünü oluşturan enerji kaynaklarının yönetimi ise Kazakistan'ın dış politikasının şekillenmesinde önemli bir yer tutmaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Deng Xiaoping'in yapmış olduğu ekonomik düzenlemeler sonucunda Çin istikrarlı bir ekonomik büyüme ivmesi yakalamıştır. Ancak 1990'lardan itibaren Çin'in enerji ithalatçısı olmaya başlaması onu bu konuda dışa bağımlı hale getirmiştir. Bu yüzden enerji güvenliği Çin için önemli hale gelmiştir. Çin'in büyük enerji talebi yeni bir dış politika parametresi olarak devreye girmiş ve Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Ekim 2013'te Kazakistan'ı ziyaret ederek İpek Yolu "Ekonomik" Kuşağı projesinden ve bu projede Kazakistan'ın rolünün öneminden bahsetmiştir. Bu proje Kazakistan'ın dış politika önceliklerinin şekillenmesinde yeni bir faktör olmuştur.<sup>27</sup>

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Kazakistan, barışçıl ve çok taraflı dış politika anlayışı benimsemiş ve özellikle komşu ülkelerle iyi ilişkiler kurmaya öncelik vermiştir. 2003 yılında Kazakistan-Türkmenistan-Özbekistan arasında yapılan Üçlü İşbirliği, üç ülke arasındaki enerji, ulaştırma ve sınır güvenliği alanlarında iş birliğini artırmak amacıyla gerçekleştirilen bir dizi toplantıdan oluşmaktaydı. Bu toplantılarda özellikle Hazar Denizi'nin statüsü ve enerji koridorları konusunun ön plana çıktığı görülmektedir. Kazakistan'ın bağımsızlıktan sonra komşu ülkelerle imzaladığı bu anlaşmalar, ülkenin barışçıl bir dış politika çizgisinde bölgesel istikrarın sağlanmasına yönelik adımlar attığını göstermekteydi.<sup>28</sup>

Kazakistan ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında imzalanan ve sınır güvenliği, ticaretin artırılması ve ulaştırma alanında iş birliğini kapsayan 1992-Çin ile Dostluk ve İşbirliği Anlaşması ile Kazakistan, Çin ile olan sınır sorunlarını diplomatik yollarla çözme sürecine girmiş ve 1994-1998 yıllarında sınırın belirlenmesi sürecini tamamlamıştır. Bu durum, bölgesel istikrar açısından önemli bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Kazakistan ile Rusya Federasyonu arasında imzalanan ve iki ülke arasında siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri iş birliği konularını içeren 1992 Rusya ile Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması, Rusya ile Kazakistan arasında ortak sınır boyunca barış ve iş birliği prensibini temel almıştır. 1998 yılında iki ülke arasında "Kazakistan-Rusya Dostluk ve İşbirliği Antlaşması" da imzalanarak ilişkiler daha da pekiştirilmiştir.

1995 yılında Orta Asya ülkeleriyle entegrasyon süreci çerçevesinde Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan arasında imzalanan "Orta Asya Ekonomik Birliği" anlaşmasıyla bölgesel ekonomik entegrasyon hedeflenmiştir. Bu girişim, daha sonra Orta Asya İşbirliği Örgütüne

<sup>26</sup> kstu.kz., t.y.

<sup>27</sup> Stratfor, "Russia's Competition for Natural Gas Deals with China", September 12, 2013.

<sup>28</sup> KazMunayGas, Oil and Gas Sector, 20.04.2016,  
[http://www.kmgep.kz/eng/about\\_kazakhstan/oil\\_and\\_gas\\_sector/](http://www.kmgep.kz/eng/about_kazakhstan/oil_and_gas_sector/).

dönüşmüş ve ekonomi, ulaşım ve enerji alanlarında iş birliği projelerine ön ayak olmuştur. 15 Mayıs 1992 tarihinde Rusya, Tacikistan, Kırgızistan ve diğer bazı BDT ülkelerinin bir araya gelerek imzaladığı Kolektif Güvenlik Antlaşması daha sonra Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütüne (KGAÖ) dönüştürülmüş ve bu oluşum Kazakistan'ın güvenlik mimarisinde önemli bir yer tutmuştur. Bu antlaşma ile Kazakistan, kolektif savunma ilkesini kabul ederek bölgesel askeri iş birliğini güçlendirmiştir. Büyük ekonomik bir blok oluşturması amacıyla Rusya, Kazakistan ve Beyaz Rusya arasında 2014 yılında imzalanan ve 2015 yılında yürürlüğe giren anlaşmayla taraflar Avrupa Birliği, ABD ve Çin'in gücüne meydan okuyacak şekilde eski Sovyet devletleri arasında ortak bir pazar yaratmayı hedeflemiştir.<sup>29</sup> Kazakistan, Çin, Rusya, Kırgızistan ve Tacikistan ile birlikte 1996 yılında kurulan "Şanghay Beşlisi", 2001 yılında Özbekistan'ın katılımıyla Şanghay İşbirliği Örgütü'ne dönüşmüştür. 9 Haziran 2017 tarihinde ise örgüte Hindistan ve Pakistan aralarındaki sınır sorununu çözme şartı ile üye olmuştur. Bu oluşum, sınır güvenliği, terörle mücadele, bölgesel istikrar ve ekonomi gibi farklı konularda iş birliğini içermektedir.<sup>30</sup>

Ayrıca Kazakistan 2 Mart 1992 tarihinde Birleşmiş Milletlere (BM) üye olmuş ve 2017-2018 döneminde BM Güvenlik Konseyi'nde görev yapmıştır. 2022 yılında ise Kazakistan ve Özbekistan arasında stratejik ortaklığı teşvik etmek için "Müttefiklik İlişkileri Antlaşması" ve "Sınır Çizilmesi Anlaşması" imzalanmıştır. Ayrıca bölgedeki ticaret ve ulaştırma koridorlarının geliştirilmesi konusunda da iş birliği yapmak üzere anlaşılan iki devlet lideri, Darbaza-Maktaaral demiryolunun inşasını tamamlamayı ve ardından Syrdarya istasyonuna erişimi de kabul etmiştir.<sup>31</sup>

Çin, Rusya gibi büyük güçlerin arasında yer alan ve İran, Afganistan, Pakistan gibi siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar ve terörle mücadele eden ülkelerle komşu olan Kazakistan, konumu dolayısıyla ekonomik, siyasi ve askerî açıdan sıkıntılar yaşamaktadır. Özellikle uluslararası ticarete ve kaynakların dışa ulaşımında Rusya'ya bağımlı olan Kazakistan için Çin gibi devasa bir gücün enerji talebi ve bu talebi karşılamaya yönelik boru hattı projelerinin varlığı oldukça önemlidir. Orta Asya'da ABD ve Rusya arasında yaşanan rekabet, Çin'in bu bölgedeki etkisini artırması için stratejik fırsatlar sağlamaktadır. Özellikle Kazakistan ve Çin arasında gerçekleştirilen enerji ticareti, hem Kazakistan'ın Rusya'ya olan bağımlılığını azaltması hem de Çin'in enerji ithalat alanını çeşitlendirmesi açısından karşılıklı fayda içermektedir. Zira Çin Yeni İpek Yolu Girişimi kapsamında Kazakistan'dan gelecek petrol boru hattı ile batı sınır geçitlerini açık tutabilecek, yoğun kömür kullanımı nedeniyle yaşadığı çevre kirliliğini azaltabilecek, LNG transferini gerçekleştirmek için Güney Çin Denizi'nde ABD donanmasıyla karşı karşıya gelme riskini en aza düşürebilecek ve tıpkı Kırım ilhakı sonrasında Avrupa Birliği tarafından Rusya'ya karşı uygulanan ambargoda olduğu gibi Çin'in Avrupa ile ticaretinin Rusya'ya karşı uygulanan ambargo sebebiyle sekteye uğramasını engelleyebilecektir.<sup>32</sup>

<sup>29</sup> Barbara Tasch, "Russia, Kazakhstan, Belarus Sign Treaty Creating Huge Economic Bloc", 29.05.2014, [https://time.com/135520/russia-kazakhstan-belarus-treaty/?utm\\_source=chatgpt.com](https://time.com/135520/russia-kazakhstan-belarus-treaty/?utm_source=chatgpt.com).

<sup>30</sup> KazMunayGas, Oil and Gas Sector, 20.04.2016.

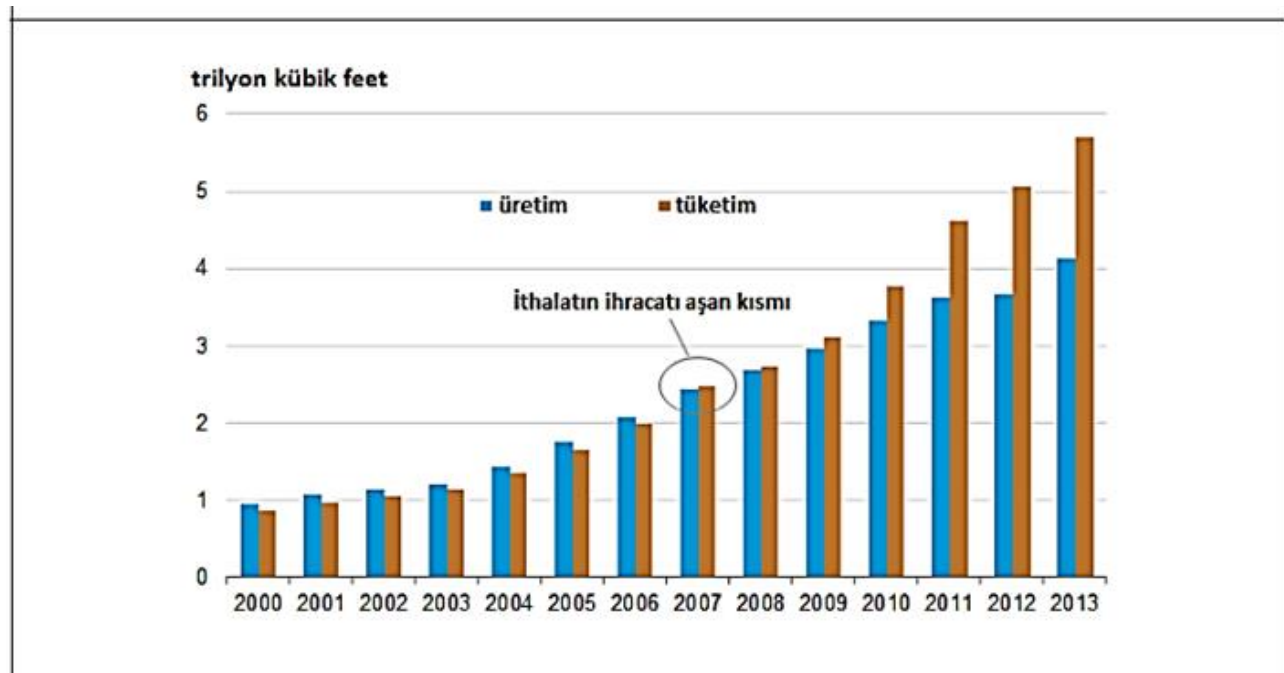
<sup>31</sup> Dana Omirgazy, The Astana Times Bringing Kazakhstan to the World, "Kazakhstan, Uzbekistan Sign Treaty on Allied Relations, Agreement on Border Demarcation to Foster Strategic Partnership", 23.12.2022, [https://astanatimes.com/2022/12/kazakhstan-uzbekistan-sign-treaty-on-allied-relations-agreement-on-border-demarcation-to-foster-strategic-partnership/?utm\\_source=chatgpt.com](https://astanatimes.com/2022/12/kazakhstan-uzbekistan-sign-treaty-on-allied-relations-agreement-on-border-demarcation-to-foster-strategic-partnership/?utm_source=chatgpt.com).

<sup>32</sup> CIA, The World Fact Book, 2016.

| ÜLKE         | KANITLANMIŞ GAZ REZERVİ<br>(m <sup>3</sup> ) | DÜNYA SIRALAMASI |
|--------------|----------------------------------------------|------------------|
| Türkmenistan | 7,504,000,000,000                            | 6                |
| Kazakistan   | 2,407,000,000,000                            | 15               |
| Özbekistan   | 1,841,000,000,000                            | 20               |
| Tacikistan   | 5,663,000,000                                | 91               |
| Kırgızistan  | 5,663,000,000                                | 93               |

**Tablo 14.** Orta Asya Doğal Gaz Rezervleri (Kaynak: CIA, The World Fact Book, 2016).

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, Kazakistan 2,407 trilyon metreküp kanıtlanmış gaz rezervleriyle dünyada on beşinci, Orta Asya ülkeleri arasında ise 7,504 trilyon metreküp ile dünyada altıncı sırada yer alan Türkmenistan'ın ardından ikinci sırada yer almaktadır. Kazakistan'ın devlet petrol ve gaz şirketi KazMunayGas'ın açıklamasına göre, Kazakistan'ın %62'si petrol ve gaz sahalarıyla doludur ve dünyanın toplam petrol rezervlerinin %3'ü de Kazakistan'da bulunmaktadır. Bu haliyle Kazakistan, petrol rezervleri bakımından günümüzde dünyanın en iyi 15 ülkesi arasında yer almaktadır. Kazakistan'ın 80'den fazlası geliştirme aşamasında olan toplamda 172 petrol sahası vardır. Petrol rezervlerinin %90'ından fazlası 15 büyük petrol sahasında yoğunlaştırılmıştır ki bunlar Tengiz, Kashagan, Karachaganak, Uzen, Zhetybai, Zhanazhol, Kalamkas, Kenkiyak, Karazhanbas, Kumkol, North Buzachi, Alibekmola, Orta ve Doğu Prorva, Kenbai, Korolevskoye'dir.<sup>33</sup>



**Grafik 3.** Çin'in 2000-2013 yılları arasındaki Doğal Gaz Üretimi ve Tüketimi  
(Kaynak: EIA, China Report, 2013).

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere 2007 yılına kadar Çin'in doğal gaz üretimi tüketimini karşılayabiliyorken 2007 yılı itibarıyla Çin, doğal gaz ithalatçısına dönüşmüştür. 2013 yılında ise doğal gaz tüketiminin 5.7 trilyon kübik feet (tcf)'e yükseldiği görülmektedir. Bu

<sup>33</sup> KazMunayGas, Oil and Gas Sector, 20.04.2016.

da 2012 yılına göre %12'lik bir artışa tekabül etmektedir. Ülke ayrıca 2013 yılında boşluğu doldurmak için yaklaşık 1.8 tcf sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ve boru hattı gazını ithal etmiştir ancak bu sadece talebin %32'ini karşılamaktaydı. Enerjinin büyük bir bölümünün ithalattan karşılanmasına rağmen, Çin kendi enerjisini de üretebilmektedir. Ancak nüfus ve ekonominin büyüklüğünden dolayı enerjiye olan talep daha da arttığından ve tam olarak karşılanamadığından dolayı enerji kaynaklarının ithalatı oldukça önemli bir konu haline gelmiştir. Özellikle son yıllarda üretim ve tüketim arasındaki farkın giderek büyüdüğü dikkat çekmektedir.<sup>34</sup>



**Harita 6.** Çin'in Başlıca Doğal Gaz ve Boru Hatları (Kaynak: Stratfor, 2013).

Haritada görüldüğü üzere Kazakistan, konumu itibarıyla Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi projesi de dahil olmak üzere önemli bir geçiş noktasında yer almaktadır. Hem sahip olduğu rezervler hem de konumu Kazakistan'ı Çin açısından önemli kılmaktadır.

Çin Ulusal Petrol Şirketi (CNPC) ve Kazak petrol şirketi KazMunayGaz (KMG) arasında Rusya'yı dışarıda bırakan boru hattı Aralık 2005'te açılmıştır.<sup>35</sup> Özellikle 2000'li yıllardan itibaren izlediği çok yönlü dış politika anlayışının bir parçası olma niteliğindeki bu proje ile Çin, daha önce çok fazla etkili olmadığı birçok bölgede daha etkin bir güç haline gelmeyi hedeflemiştir.<sup>36</sup> Orta Asya, Çin'in bir diğer enerji temin güzergahı olan Malakka Boğazına göre daha güvenli enerji temini sağlamaktadır.<sup>37</sup>

<sup>34</sup> Stratfor, "Russia's Competition for Natural Gas Deals with China", September 12, 2013.

<sup>35</sup> CNPC, "Flow of natural gas from Central Asia", 2016, <http://www.cnpc.com.cn/en/FlowofnaturalgasfromCentralAsia/FlowofnaturalgasfromCentralAsia.2.shtml>.

<sup>36</sup> Özdaşlı, 2015, s. 579.

<sup>37</sup> Hat Yin Lee – Zhengxu Wang, "Assessing China's Influence In Central Asia: A. Dominant Regional Power?", The China Policy Institute, Issue 53, 2009, s. 5.

1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nden yeni ayrılmış bir ülke olarak Kazakistan yukarıda bahsedildiği üzere ticarete, ulaşımda ve enerji kaynaklarının ihracında Rusya'ya bağımlıydı. Dolayısıyla Kazakistan için 1990'lı yıllarda dış politikada Rusya kilit ülke konumundaydı. Bugün ise bu durumda değişme söz konusudur. Zira Çin, Kazakistan için giderek önemi artan bir ülke haline gelmektedir. Bu yüzden Kazakistan'ın dış politikasında Çin 1990'lı yıllara nazaran bugün daha çok yer edinen bir ülkedir. Özellikle Yeni İpek Yolu Projesinin açıklanmasının ardından Çin, Kazakistan dış politikasında stratejik konuma yükselmiştir.<sup>38</sup>

Kazakistan, Orta Asya'da stratejik bir konumda yer almakta olup, Avrupa ile Asya arasında önemli bir ulaşım köprüsüdür. Ülke, ulaşım altyapısını geliştirerek küresel ulaşım ağlarına entegrasyonunu hızlandırmayı hedeflemektedir. Bu entegrasyon hem iç hem de dış ticareti artırma noktasında Kazakistan'ın küresel ekonomideki rolünü pekiştirmektedir. Ulaşım ve lojistik altyapısının geliştirilmesi, demiryolu ve kara yolu ağlarının modernize edilmesiyle Kazakistan'ın ana bölgeler ile komşu ülkeler arasındaki bağlantısını güçlendirmektedir. Ayrıca ülke, kuzey-güney ve doğu-batı yönünde önemli uluslararası ulaşım koridorları üzerinde de projeler yürütmektedir. Bu projeler, Kazakistan'ın transit kapasitesini artırmakta ve ülkenin lojistik sektörünü güçlendirmektedir. Örneğin Kazakistan, Avrupa ve Asya arasındaki ulaşımı kolaylaştırmak için TRACECA (Trans-Caspian International Transport Corridor) gibi uluslararası ulaşım projelerinde aktif bir şekilde yer almaktadır. Bu iş birlikleri, ülkenin dış ticaretini artırmaya ve Avrupa ile Asya arasındaki ulaşım bağlantılarını güçlendirmeye yardımcı olmaktadır. Transkafkasya güzergahı Çin, Kazakistan, Azerbaycan, Gürcistan, Türkiye ve Avrupa arasında önemli bir ulaşım yoludur. Bu koridor, Kazakistan'ın küresel ticaretteki rolünü pekiştiren stratejik bir projedir ve Asya ile Avrupa arasında etkili bir bağlantı sağlamaktadır.

---

<sup>38</sup> Sun Zhuangzhi, The Relationship between China and Central Asia, in I. AKIHIRO (ed.), *Eager Eyes Fixed on Eurasia*, Sapporo, Slavic Research Center, Hokkaido University, 2007, s. 51.

## VII. GENEL EKONOMİK DURUM

### 1. Ekonomik Politikaları

Kazakistan Cumhuriyeti'nin egemenlik ve kalkınma sürecinde ekonomi politikasının temel hedefi, ülkeye özgü bir dönüşüm modelinin hayata geçirilmesi ve piyasa ekonomisine geçişin sağlanması olmuştur. 1992 yılında, Kazakistan'ın sosyal ve ekonomik kalkınmasına ilişkin stratejik yönelim, Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in "Kazakistan'ın Egemen Devlet Olarak Oluşumu ve Gelişimi Stratejisi" adlı çalışmasında ortaya konmuştur. Bu belgede temel ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik kronolojik bir yol haritası belirlenmiştir. Bu gelişim stratejisine göre ekonomik reformun temel yönleri; ekonomik ilişkilerin liberalleştirilmesi, devlet mülkiyetinin özelleştirme yoluyla dönüştürülmesi, tekelci yapıların parçalanması, girişimciliğin teşvik edilmesi, piyasa altyapısının kurulması ve yabancı sermayenin geniş katılımıyla açık bir ekonomik sistemin oluşturulması şeklinde belirlenmiştir. 1993 yılı Kasım ayında ulusal para birimi olan tengenin tedavüle girmesi ve para-kredi politikasının sıkılaştırılmasıyla finansal sistemin istikrarı sağlanabilmiştir.

1995 yılı sonunda hükümetin ekonomik krizi aşmak ve reformları derinleştirmek amacıyla hazırladığı Eylem Programı tamamlanmıştır. Bu programda temel olarak enflasyonun dizginlenmesi, fiyat ve dış ticaretin serbestleştirilmesi ve özelleştirmenin ikinci aşamasının (kitlese ve küçük ölçekli özelleştirme) tamamlanması hedeflenmekteydi. Ulusal para biriminin istikrarlı bir şekilde düzenlenmesi ve likit döviz piyasasının sağlıklı işlemesi için uygun koşullar ve mekanizmalar oluşturulduğu da görülmekteydi. Böylece 1995 yılı sonu itibarıyla Kazakistan Cumhuriyeti Merkez Bankasının döviz rezervleri yaklaşık 2 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 1996 yılında, beş yıl aradan sonra ilk defa gayri safi yurt içi hasılda (GSYİH) artış sağlanmış, 1997 yılında bu oran %2 artarken sanayi üretiminde %4, yük taşımacılığında %3,4, yatırımlarda ise %20'den fazla artış meydana gelmiştir.<sup>39</sup>

1997 yılında kamuoyuna sunulan "Kazakistan 2030" stratejik kalkınma programı kapsamında yedi adet uzun vadeli öncelikli hedef belirlenmiştir. Bu hedefler şunlardır:

1. Ulusal güvenlik,
2. İç siyasi istikrar ve toplumsal bütünleşme,
3. Yüksek düzeyde yabancı yatırım ile piyasa ekonomisine dayalı ekonomik büyüme,
4. Halkın sağlığı, eğitimi ve refahı,
5. Enerji kaynaklarının verimli kullanımı,
6. Altyapı, özellikle ulaşım ve iletişim sistemlerinin gelişimi,
7. Profesyonel bir kamu yönetimi.

Bu stratejinin uygulanması ile 2000-2002 yılları arasında GSYİH'de %45 oranında yapısal büyüme gerçekleşmiştir. 2000 yılında bütçe gelirleri 598,7 milyar tengeye ulaşmıştır. Kazakistan, zengin yakıt ve hammadde kaynaklarına sahip olup, bu kaynakların potansiyel değeri 9 trilyon ABD doları olarak tahmin edilmekteydi. Gıda, kimya ve makine üretimi gibi imalat sanayilerinde büyüme kaydedilmiştir. "Kazakistan 2030" stratejisinin uygulanmasını sürdürmek amacıyla, ülkenin 10 yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır. Bu kapsamda;

<sup>39</sup> kstu.kz., Раздел X II, "Казахстан на современном этапе", <https://www.kstu.kz/wp-content/uploads/docs/ik/teor/teor12.htm>.

GSYİH'nin artırılması, ulusal yatırımların çoğaltılması, halkın refahının yükseltilmesi ve ülke güvenliğinin ve silahlı kuvvetlerin güçlendirilmesi gibi başlıca hedefler belirlenmiştir.<sup>40</sup>

Ekonomik istikrarsızlık sorununun, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Kazakistan da dahil olmak üzere eski Sovyet ülkelerini etkilediği görülmektedir. 2000 yılı itibarıyla Kazakistan'da piyasa odaklı reformlar gerçekleştirilmiş, mineral kaynakların çıkarılmasına odaklanılmış ve dış yatırımlar artırılmıştı. Bu gelişmelerin, ülkenin egemenliğini korumasına da yardımcı olduğu anlaşılmaktadır. Bunun aksine 2000-2007 yılları arasında yaşanan büyüme oranındaki %6'lık düşüş ile gerçekleşen ekonomik durgunluk gerçekleştirilen politikalara karşı önyargı oluşturmıştır. Büyüme hızını yeniden artırmak ve orta vadede %6'lık bir büyüme hedefine ulaşmak için hükümet, ekonomiyi çeşitlendirmek ve kapsayıcılığı genişletmek amacıyla önemli reformlar geliştirmiştir. Bu reformlar, piyasa bozulmalarını ortadan kaldırarak rekabeti artırmak, devlet işletmelerinin verimliliğini yükseltmek, altyapı eksikliklerini gidermek, insan sermayesini güçlendirmek ve dekarbonizasyonu desteklemek gibi adımları içermiştir. Alınan bu önlemler, yatırımları çekmeye, teknoloji transferini teşvik etmeye ve şirketlerin rekabet gücünü ve hizmet kalitesini artırmaya yardımcı olmaktadır. 2007 yılı GSYİH'i (104.7 milyar dolar) ile 2023 yılı GSYİH'i (262.6 milyar dolar) karşılaştırıldığında, hem bu önlemlerin etkili olmasından hem de nüfus artışından dolayı GSYİH iki katına çıkarılmıştır.

2003 yılından bu yana Dünya Bankası, Ortak Ekonomik Reform Programı (JERP) kapsamında sağlanan Danışmanlık Hizmetleri ve Analitik Çalışmaları (ASA) önemli ölçüde genişletmiştir. Yıllar içinde JERP, müşteri odaklı bir bilgi gündemi ve Dünya Bankası tarafından seçilen işlerde yenilikçi bir çözüm olarak kendini kanıtlamış ve uluslararası deneyimini bu ülkede geliştirmiştir. JERP, hükümetin stratejik önceliklerine göre yapılandırılmış olup büyüme, yönetim ve kamu hizmetleri sunumu gibi gelişim boşluklarına odaklanmaktadır. Program, güçlü hükümet yapısını amaçlarken, Dünya Bankası'nın ülkedeki kalkınmaya yaptığı katkıyı yalnızca finansal destekle sınırlamayla istememektedir.

Kazakistan ile Dünya Bankası Grubu arasındaki ortaklık süreci, 2020-2025 yılları arasında Kazakistan Hükümetine yatırım ve kaliteli teknik yardım yönlendirecek yeni bir yatırım programı geliştirmek amacıyla taraflar ve sivil toplumla yapılan istişareler doğrultusunda geliştirilen Ülke Ortaklık Çerçevesi (CPF) ile belirlenmiştir. CPF, hükümetin reform programı ve Kazakistan'ın 2050 yılına kadar olan kalkınma stratejisi ile tamamen uyumludur ve ülkenin bilgi ve özel sektör odaklı, çeşitlendirilmiş bir topluma dönüşümünü hızlandırmayı amaçlamaktadır. CPF'yle, kapsayıcı büyümeyi teşvik etmek, özel sektörün gelişimine yönelik koşulları güçlendirmek, tarım sektörünün piyasa odaklı dönüşümünü desteklemek ve bağlantı altyapısını iyileştirmek, insan sermayesini güçlendirmek, eğitim, sağlık ve sosyal koruma hizmetlerinin bölgesel ve kırsal-kentsel eşitsizliklerini azaltmak, sürdürülebilir, dirençli ve düşük karbonlu büyümeyi sağlamak, doğal sermayeyi yönetmek, enerji yoğunluğunu azaltmak ve kurumları ve hizmetleri güçlendirmek şeklinde birçok farklı alanlara odaklanılmaktadır. Bu odak alanların temelinde daha etkili bir yönetim ve piyasa ile sosyal kurumların güçlendirilmesi teması yer almaktadır.<sup>41</sup>

<sup>40</sup> ADB, "Kazakistan", <https://www.adb.org/where-we-work/kazakhstan>.

<sup>41</sup> B. G. Mukan, "Особенности реализации региональной политики в Казахстане" (Institute of Economic Research, Astana), 505; <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-realizatsii-regionalnoy-politiki-v-kazahstane>.

**KTMÜ-TÜRKSAM**  
**KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU**

Kazakistan, Rusya ve Belarus ile birlikte Gümrük Birliğine katılarak ekonomik entegrasyonu derinleştirmeyi ve ticaretini artırmayı hedeflemiştir. Ancak bu üyeliğin Kazakistan ekonomisi için hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Üyeliğin olumlu yönlerini ele aldığımızda, Kazakistan'ın yerli üretimi artırma çabalarının teşvik edilmesine, ortak dış tarifelerin uygulanmasının yerli üretim kapasitesinin artmasına ve ithal ürünlerin yerini alacak yerli ürünlerin üretimine olanak sağlamasına imkân sunduğu görülmektedir. Bu durum ekonominin çeşitlenmesine katkı sağlamaktadır. Gümrük Birliğinin olumsuz yönlerine baktığımızda ise Kazakistan'ın sanayi ürünleri ihracatında bir azalma olduğu ve Rusya ve Belarus'tan yapılan ithalatın arttığı görülmektedir. 2013 yılında Kazakistan, Rusya ve Belarus'a yaklaşık 291 milyar tenge ödemiş, ancak aynı dönemde bu ülkelerden gelen gelir 250 milyar tenge ile sınırlı kalmıştır. Bu, Kazakistan için ticaret açığının arttığını göstermektedir. Dahası bu üyelik, Kazakistan'ın üçüncü ülkelere yaptığı ithalatın fiyatlarının artmasına neden olmuştur. Özellikle benzin, otomobil ve ev aletleri gibi ürünlerin fiyatları yükselmiştir. Bu durum, hem tüketiciler hem de genel yaşam standartları üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Öte yandan Gümrük Birliği üyeliği, Kazakistan'ın Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği konusunda zorluklar da yaratmıştır. Üye ülkeler arasında ticaret politikalarının ve tarifelerinin uyumlu hale getirilmesi gerektiği için Kazakistan'ın küresel ticaret sistemine entegrasyonu Gümrük Birliğinden dolayı yavaşlamıştır.<sup>42</sup>

Gümrük Birliği öncesi Kazakistan'ın en yüksek miktarda ithalat yaptığı ülkeler arasında birinci sırayı Rusya almakta ve bunu sırasıyla Çin ve Almanya izlemekteydi. Hem tarihsel hem de kültürel bağları olan Türkiye'den olan ithalatı toplam ithalatın yaklaşık ortalama %2'sine tekabül etmekte ve en yüksek ithalat yapılan ülkeler arasında Türkiye 9. sırada yer almaktaydı.

## 2. Ekonomik Hacim/Performans

|                                                         | 2023   | 2024   | 2025*  | 2026*  | 2027*  | 2028*  | 2029*  | 2030*  |
|---------------------------------------------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| GSYİH (Cari Fiyatlar milyar \$)                         | 261,84 | 284,81 | 300,54 | 325,1  | 351,16 | 374,09 | 398,52 | 425,85 |
| GSYİH Büyüme (Sabit Fiyatlar-%)                         | 5,1    | 4,8    | 4,9    | 4,3    | 3,8    | 2,6    | 3,1    | 3,1    |
| Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Cari Fiyatlar- \$)       | 13 158 | 14 149 | 14 768 | 15 809 | 16 899 | 17 824 | 18 800 | 19 891 |
| Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)                      | 14,5   | 8,7    | 9,9    | 9,4    | 9,2    | 7,4    | 5,7    | 5      |
| Cari İşlemler Dengesinin GSYİH'ya Oranı (%)             | -3,6   | -1,3   | -3,6   | -3,7   | -3,5   | -3,4   | -3,2   | -3     |
| İşsizliğin Toplam İşgücüne Oranı (%)                    | 4,7    | 4,7    | 4,6    | 4,6    | 4,5    | 4,5    | 4,5    | 4,4    |
| Devletin Genel Toplam Borçlanmasının GSYİH'ya Oranı (%) | 23     | 24,8   | 25,4   | 27,9   | 29,9   | 31,8   | 33,5   | 34,6   |

**Tablo 3.** Genel Ekonomik Durumu (Kaynak: IMF, 2024; Ticaret Bakanlığı, 2025)<sup>43</sup>.

<sup>42</sup> Osman Barak ve Murat Abutalipov, Kazakistan Rusya Belarus Gümrük Birliği Anlaşmasının Kazakistan'ın Dış Ticareti Üzerine Etkisi, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, 2016, 1-18.

<sup>43</sup> \*: Tahmini veriler.

196 ülke arasından dünyanın 49. büyük ekonomisi olan Kazakistan ekonomisinin temel yapısını ham petrol ile madencilik endüstrisi ve doğalgaz ihracatı oluşturmaktadır. 2025 yılında cari fiyatlara göre 301 milyar dolar olacağı tahmin edilen GSYİH'nın 2026 yılında 325 milyar dolar olması beklenmektedir.<sup>44</sup>

Kazakistan ekonomisi, 2024 yılının ilk yarısında, bir önceki yıla oranla %5,3'ten %3,2'ye düşen yıllık büyüme ile yavaşlamış ve bu nedenle yatırım ve devlet harcamalarında belirgin zayıflıklar yaşanmıştır. Yatırım oranlarının 2023'ün ilk yarısında %13,3 arttığı ancak 2024 yılında %3,5 azaldığı görülmektedir. Devlet harcamaları ise %4,5 azalarak 2023'te yaşanan %17'lik artışı gölgelemiştir. Tüketici harcamaları %10,4'ten %3,9'a gerilemiştir. Bu talep düşüşünün yaşandığı anlamına gelmektedir. Sanayi üretimi, 2023'ün ilk yarısındaki %3,8 artışa karşılık sadece %2,7 oranında büyüme göstermiştir. İnşaat sektörü %8,6 artarken (2023'te %7,7), hizmet sektörü büyüme hızını %5,5'ten %3,3'e düşürmüştür. İşsizlik oranı ikinci çeyrekte %4,7 ile sabit kalırken yaşam standardını desteklemek için hükümet, asgari ücreti 2021'den bu yana %70 reel artışla %21,4 nominal artırmıştır. Enflasyon, 2023 Aralık ayında %9,7'den 2024 Ağustos ve Eylül aylarında %8,5'e düşmüş, ancak yine de %5'in üzerinde kalmıştır. Merkez Bankası, Haziran ayında politika faizini 25 baz puan indirerek %14,5'e çekmiştir. Dış ticaret dengesi, mal ithalatındaki azalma ve hizmet ihracatındaki artış ile ekonomide iyileşmeler meydana gelmiş ve 2024'ün ilk yarısında cari hesap, 2023'teki 5 milyar dolarlık açık yerine 0,8 milyar dolar fazla olmuştur. Yabancı doğrudan yatırımlar ise %56,3 azalarak 2,2 milyar dolara düşmüştür. Bütçe açığı, 2023'teki %0,4'ten 2024'te %1'e yükselmiştir. Yine de ülkede bankacılık sektörü etkin olmaya devam etmektedir.<sup>45</sup>

### 3. Dış Ticaret

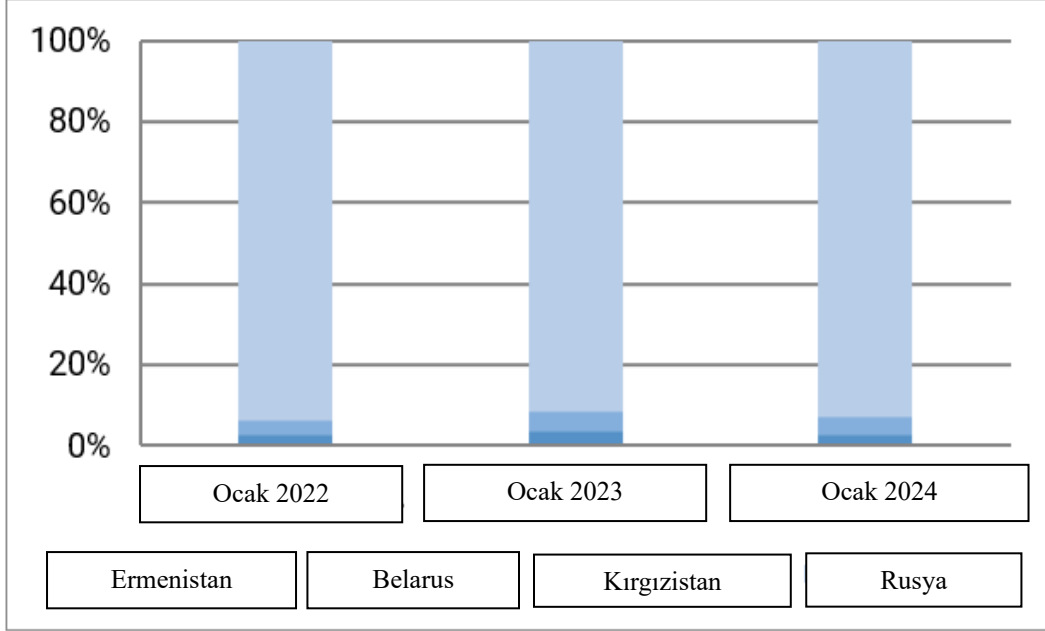
Kazakistan, dış ticaret ve dışa açıklık konusunda önemli adımlar atmaktadır. Ülke, küresel ticaretin entegre bir parçası olma hedefiyle ekonomi politikasını şekillendirmektedir. Kazakistan'ın dış ticaret stratejisi, yurt dışındaki pazarlarla bağları güçlendirme, ithalatı çeşitlendirme ve yerli üretimi teşvik etmeye odaklanmaktadır. Bu bağlamda özellikle doğal kaynaklar ve enerji sektöründe büyük bir ihracatçı olma potansiyeline sahiptir. Kazakistan'ın dış ticaretini çeşitlendirmesi, ekonomik sürdürülebilirliği artırmak için kritik bir öneme sahiptir. Bu, ülkenin ekonomik yapısını, yalnızca hammadde ihracatına dayalı olmaktan çıkarıp, sanayi ve hizmet sektörlerini de kapsayan bir ticaret yapısına dönüştürmeyi gerektirmektedir. Bunun yanı sıra ülke, Orta Asya'nın lojistik merkezi olma yolunda ilerlemektedir. Küresel ticaretin artan taleplerine yanıt verebilmek için taşımacılık altyapısını geliştirerek lojistik ağlarını güçlendirmektedir. Bununla birlikte Kazakistan, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) üyeliği gibi uluslararası anlaşmalar sayesinde ticaretini dışa daha da açmaktadır. Ülke, dış ticaretini sadece geleneksel ortaklarıyla değil, aynı zamanda Asya, Avrupa ve dünya çapındaki diğer ülkelerle de çeşitlendirmeyi hedeflemektedir.

<sup>44</sup> T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Kazakistan Ülke Raporu, 2025, s. 8.

<sup>45</sup> H. Mukanov, Kazakistan'da siyaset bilimi üzerine ve siyasi araştırma.

**KTMÜ-TÜRKSAM**  
**KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU**

Bununla birlikte, Kazakistan'ın dış ticaretin artırılması, yalnızca devlet tarafından değil, aynı zamanda özel sektörün de katılımıyla gerçekleştirilmek durumundadır.<sup>46</sup>



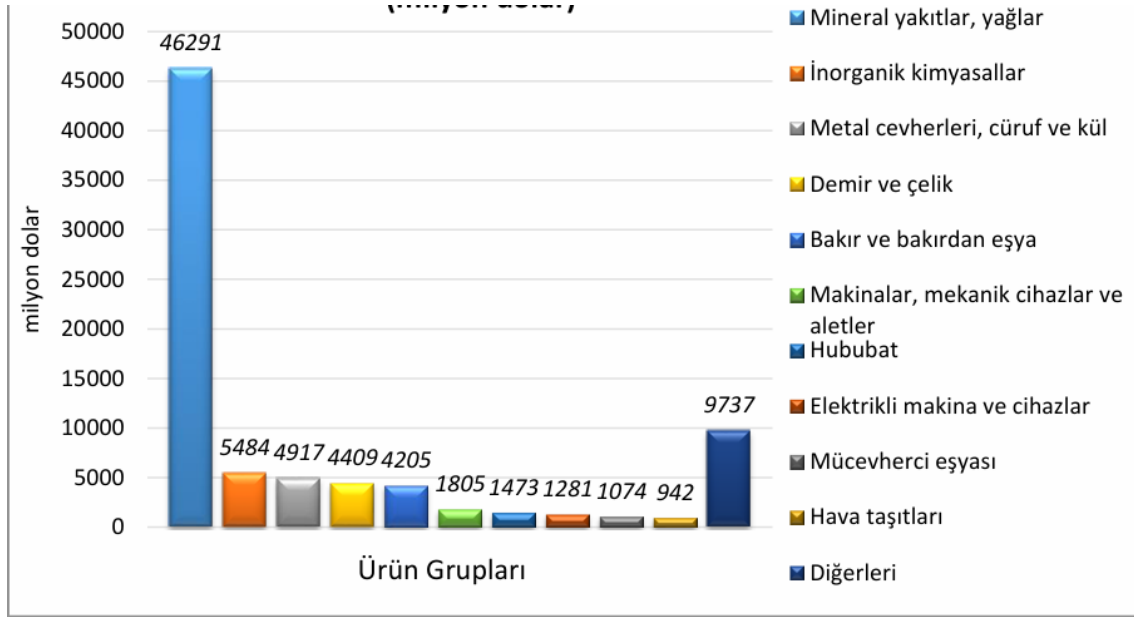
**Tablo 15.** Kazakistan'ın AEB ülkeleri ile toplam dış ticaret hacmi  
(World Bank Group, 2023).

Ocak 2024'te Kazakistan AEB ülkeleriyle ticaret hacmi 1855,9 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, bu rakam nominal olarak bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %17,3 daha azdı. Ocak 2024'te mal ihracatı 697,4 milyon ABD doları (%30,1 düşüş), ithalat ise 1158,5 milyon ABD doları (%7 düşüş) olarak gerçekleşmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti'nin AEB ülkeleriyle olan toplam dış ticaret hacminde en büyük pay %92,7 ile Rusya Federasyonu'na aittir, onu %4,5 ile Kırgız Cumhuriyeti, %2,7 ile Belarus Cumhuriyeti ve %0,1 ile Ermenistan Cumhuriyeti takip etmiştir. Ocak 2024 itibarıyla Kazakistan en çok ham petrol ve bitümlü minerallerden elde edilen ham petrol ürünleri (%62,2), rafine bakır ve ham bakır alaşımları (%5,6), bakır cevherleri ve konsantreleri (%4,3), radyoaktif kimyasal elementler ve radyoaktif izotoplar (%2,1), ham alüminyum (%2) ihraç etmekteydi. Araba (%4,4), ilaç (%3,1), telefon setleri (%2,8), motorlu taşıtlar için karoserler (%2,7) ise en çok ithal edilen ürünlerdi.<sup>47</sup>

<sup>46</sup> World Bank, "Kazakhstan's Trade and Economic Integration", 2021 World Bank Report, <https://www.adb.org/search?keywords=Kazakhstan>; Asian Development Bank, "Trade and Export Strategies in Kazakhstan", 2021 ADB Report.

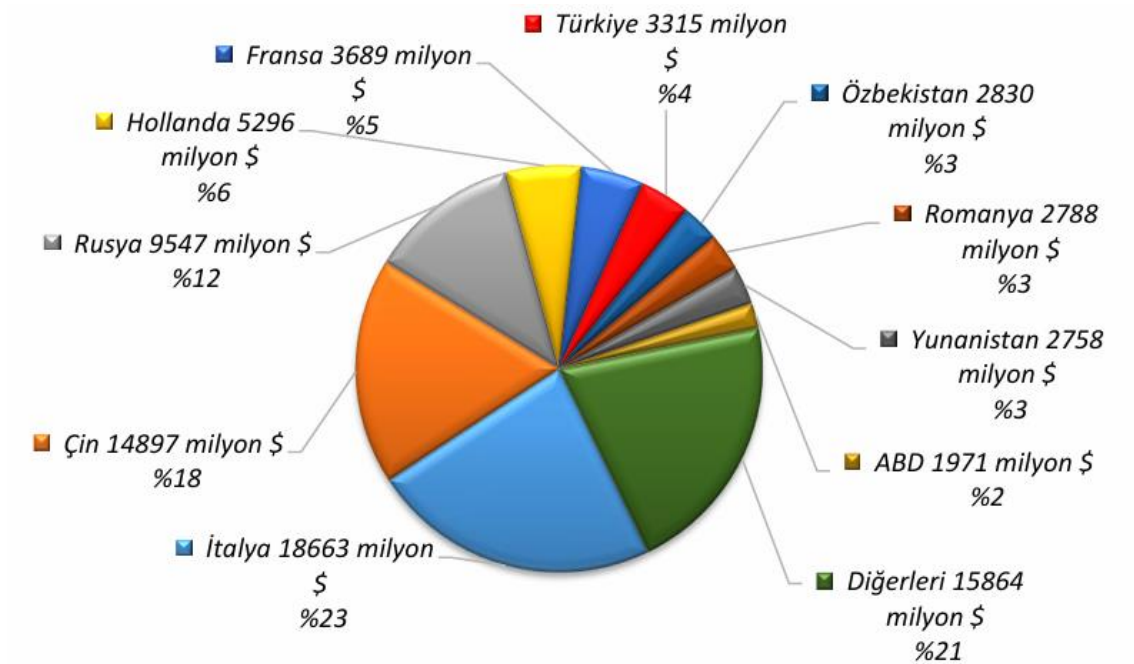
<sup>47</sup> World Bank Group, "The World Bank in Kazakhstan", <https://www.worldbank.org/en/country/kazakhstan/overview>.

a) İhracat



**Grafik 4.** Kazakistan İhracatındaki Başlıca Ürünler  
(Kaynak: Trademap, Kazakistan Verileri; Ticaret Bakanlığı, 2025).

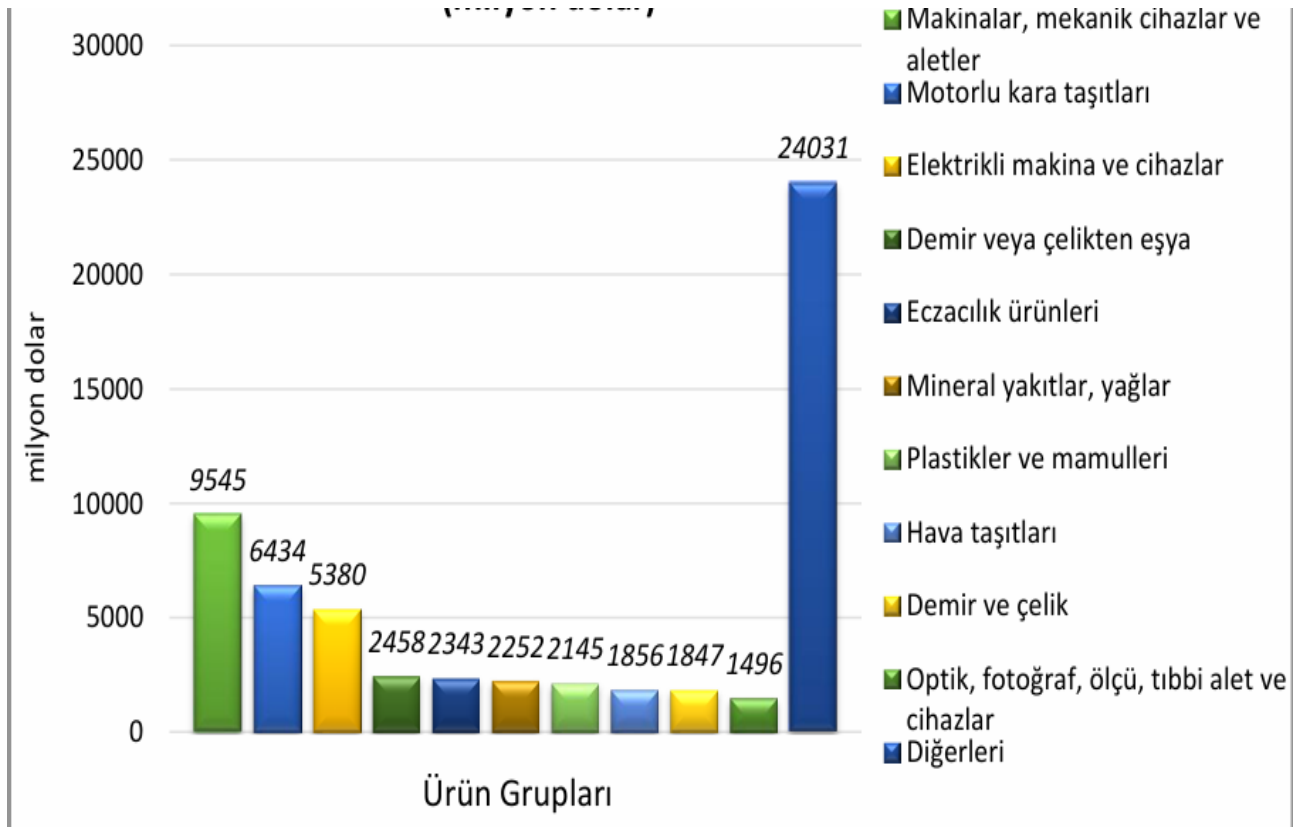
Grafik 4'e göre 2024 yılında ihraç edilen başlıca ürünlerin ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar); radyoaktif kimyasal elementler ve radyoaktif izotoplar ve bunların bileşikleri, karışımları, artıkları; rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları (ham); bakır cevherleri ve konsantreleri ve ferro alyajlar olduğu görülmektedir. 2024 yılında 82 milyar dolar olan Kazakistan ihracatında pay sahibi olan başlıca ülkeler İtalya, Çin, Rusya, Hollanda ve Fransa'ydı. Türkiye ise %4 pay ile 6. Sırada yer almıştır.



**Grafik 5.** Kazakistan İhracatındaki Başlıca Ülkeler  
(Kaynak: Trademap, Kazakistan Verileri; Ticaret Bakanlığı, 2025).

## b) İthalat

Kazakistan ekonomisi yüksek düzeyde ithalata dayalı bir ekonomidir. Ülkede gerçekleştirilen üretimin büyük çoğunluğu petrol ve gaz sektörlerinde yoğunlaşmıştır. Petrol sektörü yatırımlarındaki ve üretimindeki artış sermaye malları ithalatındaki artışı da beraberinde getirmektedir. Bunun bir sonucu olarak, Kazakistan'ın ithalatında en büyük payı makine ve teçhizatlar almaktadır. Ülkenin en önemli sektörlerinden olan petrolün çıkartılması ve taşınması için altyapı tesislerinin kurulmasına ve mevcut tesislerin iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmakta ve ülke çoğunlukla makine ekipmanlarını ithal etmektedir.<sup>48</sup>



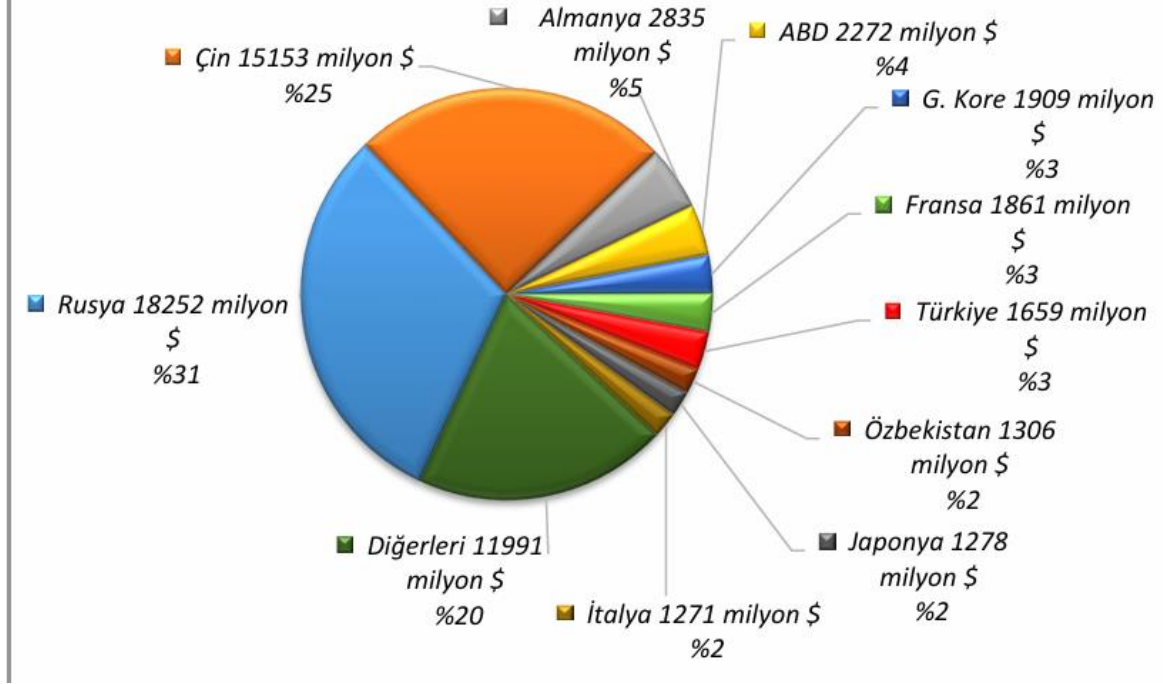
**Grafik 6.** Kazakistan İthalatındaki Başlıca Ürünler  
(Kaynak: Trademap, Kazakistan Verileri; Ticaret Bakanlığı, 2025).

Yukarıdaki grafikte yer alan verilere göre Kazakistan'ın başlıca ithalat ürünleri otomobiller, helikopterler, uçaklar vb.; uzay araçları (uydular dahil), uzay araçlarını fırlatıcı araçlar ve yörünge-altı araçları; tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış); telefon cihazları, ses, görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus diğer cihazlar ve karayolunda kullanılan motorlu taşıtlar için karoserilerdir.<sup>49</sup>

<sup>48</sup> a.g.m.

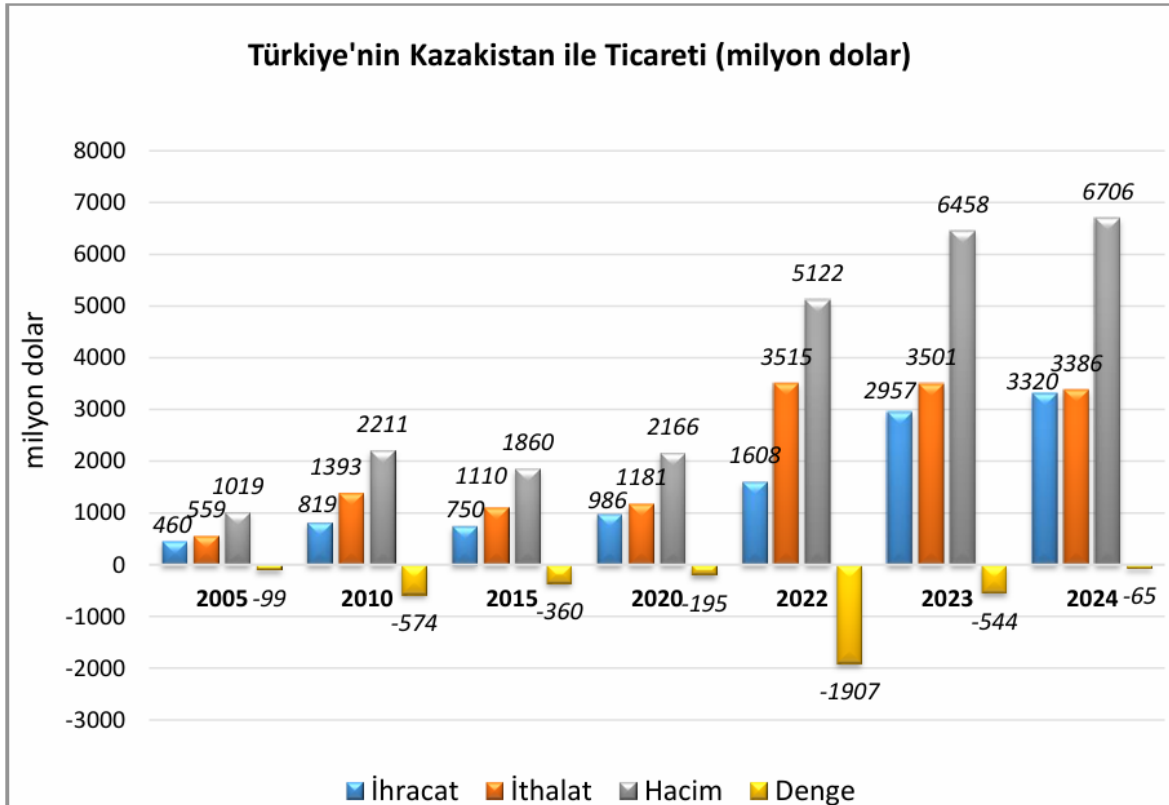
<sup>49</sup> Ticaret Bakanlığı, 2025, ss. 9.

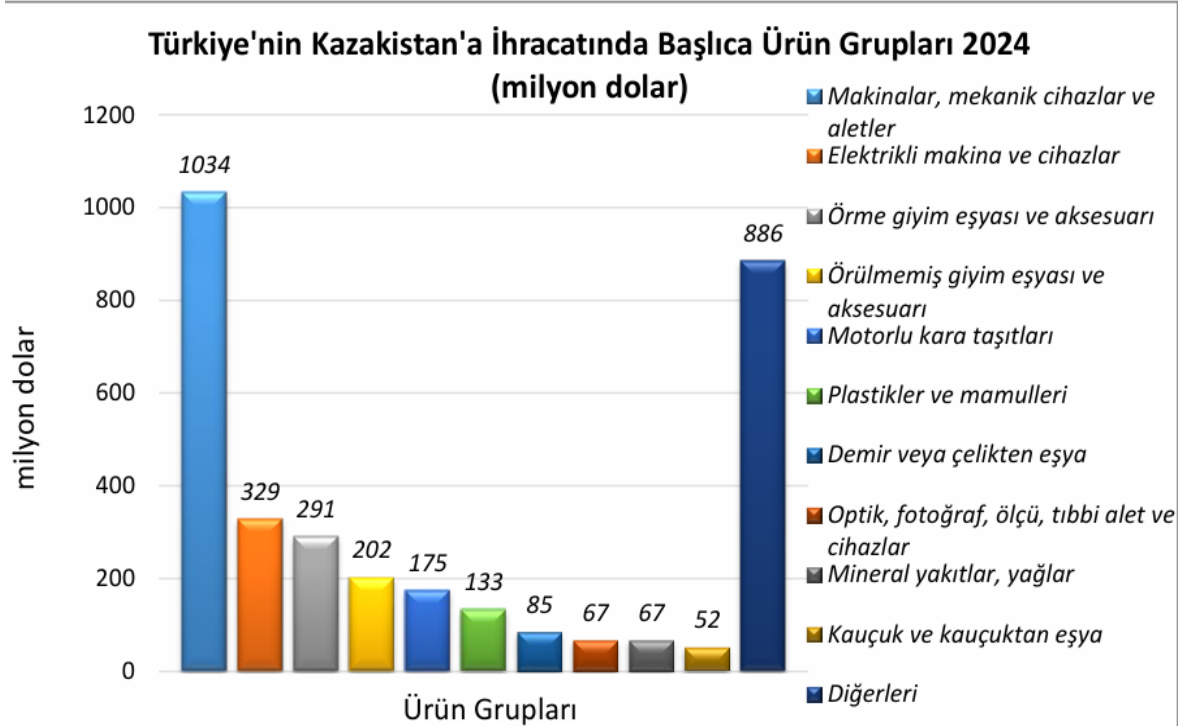
KTMÜ-TÜRKSAM  
Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Merkezi



**Grafik 7.** Kazakistan İthalatındaki Başlıca Ülkeler  
(Kaynak: Trademap, Kazakistan Verileri; Ticaret Bakanlığı, 2025).

Grafik 7’den de anlaşılacağı üzere 2024 yılında 60 milyar dolar olan ülkenin ithalatında %31’lik pay oranı ile Rusya ilk sırada yer alırken ilk beş ülke Çin, Almanya, ABD ve G. Kore olmuştur. Türkiye ise %3 pay ile 7. sırada yer almıştır.

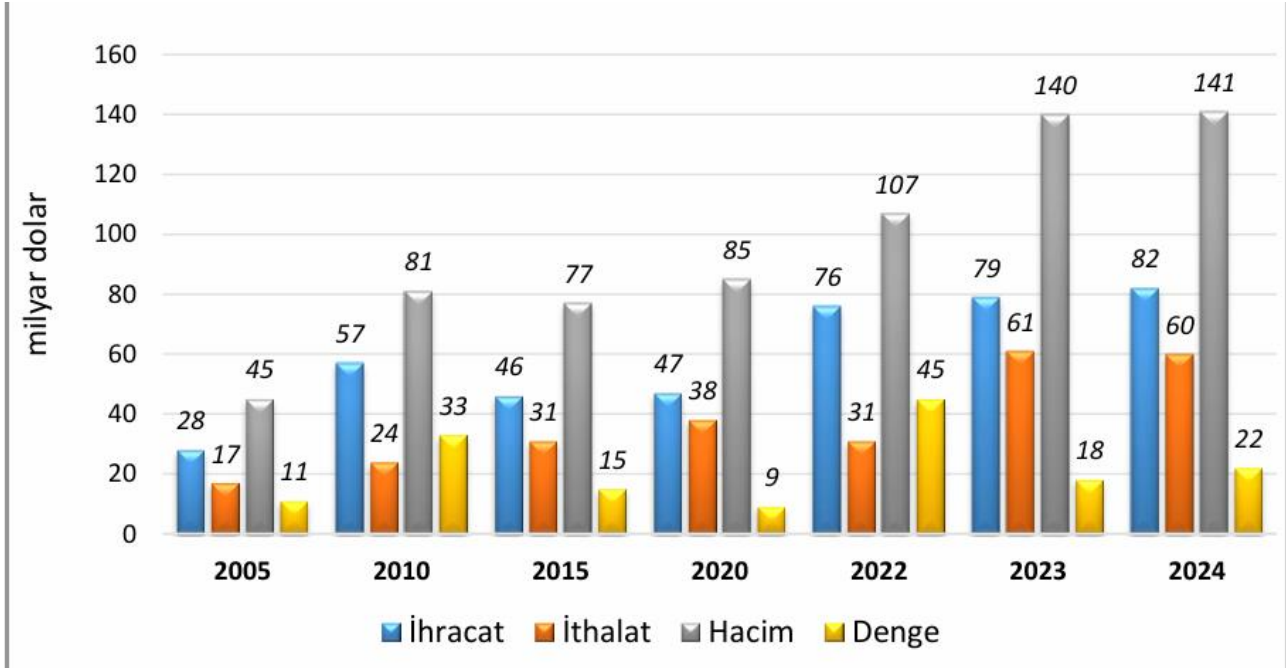




**Grafik 8.** Türkiye ile Kazakistan Arasındaki Ticaret  
(Kaynak: Trademap, Türkiye Verileri; Ticaret Bakanlığı, 2025: 13-14).

Türkiye'nin Kazakistan'a ihraç ettiği başlıca ürünler; karayolu taşıtları için aksam ve parçalar; santrifüjler; sıvıların veya gazların filtre edilmesine veya arıtılmasına mahsus makina ve cihazlar; tişörtler, fanilalar, atletler, kaşkorseler ve diğer iç giyim eşyası (örme); kazak, süveter, hırka, yelek vb. eşya (örme); petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlardır ve 2024 yılında ülkeye yapılan ihracat 3,3 milyar dolar olmuştur. Kazakistan'dan ithal edilen başlıca ürünler ise rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları (ham); petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar; işlenmemiş alüminyum; taşkömürü; taşkömüründen elde edilen briketler, topak vb. katı yakıtlar; petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlardır ve 2024 yılında ülkeden yapılan ithalat 3,4 milyar dolardır.<sup>50</sup>

<sup>50</sup> Ticaret Bakanlığı, 2025, ss. 13.



**Grafik 9.** Kazakistan'ın Dış Ticaret Verileri  
(Kaynak: Trademap, Kazakistan Verileri; Ticaret Bakanlığı, 2025).

#### 4. Geleceğe Yönelik Ekonomik Adımlar/Anlaşmalar

Ekonominin 2025 yılında artan petrol üretimi ile geçici olarak %4,7 büyümesi beklenmektedir, ardından uzun vadede %3,0-3,5 arasında bir büyüme hızına gerilemesi öngörülmektedir. Büyümenin ana kaynakları, özel tüketim ve özellikle petrol ihracatıdır. Enflasyonun, enerji ve gıda fiyatlarının istikrar kazanmasıyla 2025'te kademeli olarak düşmesi beklenmekte, ancak hizmet sektörü enflasyonunun 2026 yılı sonuna kadar %5'in üzerinde kalacağı tahmin edilmektedir. Cari açığın 2025 ve sonrasında daha yüksek petrol ihracatı ile daraltılması planlanmaktadır. Bütçe açığının, vergi reformları ve hedeflenmiş bütçe harcamaları ile 2024'teki %2,1'den 2026'da %1'e düşmesi beklenmektedir. Yoksulluğun, 2024'te %7,6, 2025'te %6,3 ve 2026'te %5,7'ye düşmesi öngörülmektedir.<sup>51</sup>

Ekonomik büyüme konusunda en büyük riskler arasında, küresel petrol talebinin ve fiyatlarının düşmesi, artan bütçe harcamaları, mali konsolidasyonun tersine dönmesi ve tarım üretimi, altyapı ve ekonomik istikrarı tehdit eden ekstrem hava olaylarının sıklığının artması bulunmaktadır.<sup>52</sup>

<sup>51</sup> H. Mukanov – Kazakistan'da Siyaset Bilimi Üzerine ve Siyasi Araştırma.

<sup>52</sup> A.M. Gazalieva, Kazakistan Cumhuriyeti'nin Sistemdeki Yeri: Dünya Politikası 2000, ss.25-27.

**KTMÜ-TÜRKSAM**  
**KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU**

|                                                           | 2023       | 2024*      | 2025*      | 2026*      | 2027*      | 2028*      | 2029*      |
|-----------------------------------------------------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|
| Ülke dışından gelen doğrudan yatırım (milyon \$)          | 5 437,40   | 5 034,00   | 5 232,00   | 4 999,00   | 5 023,00   | 6 812,00   | 6 812,00   |
| Ülke dışından gelen doğrudan yatırımın GSYİH ya oranı (%) | 2,09       | 1,80       | 1,80       | 1,60       | 1,50       | 2,00       | 1,80       |
| Ülke dışından gelen doğrudan yatırım stoku (milyon \$)    | 174 268,00 | 179 302,00 | 184 534,00 | 189 533,00 | 194 556,00 | 201 368,00 | 208 180,00 |
| Ülke dışına giden doğrudan yatırım (milyon \$)            | - 2 994,00 | - 2 656,00 | - 1 590,00 | - 1 988,00 | - 2 035,00 | - 2 888,00 | - 2 888,00 |
| Ülke dışına yapılan doğrudan yatırım stoku (milyon \$)    | 34 018,40  | 36 674,00  | 38 264,00  | 40 252,00  | 42 287,00  | 45 175,00  | 48 063,00  |

**Tablo 4.** Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Kaynak: EIU; Ticaret Bakanlığı, 2025:12).

Asian Development Outlook (ADO) 2025 raporuna göre, Kazakistan'ın 2025'teki ekonomik büyümesindeki artış, Tengiz'deki Gelecekteki Büyüme Genişleme projesinin başlatılmasından itibaren petrol üretiminde beklenen artışı yansıtmaktadır. 2026 yılında mali konsolidasyonun etkisiyle büyümede daralma, vergilerde beklenen artışın yürürlüğe girmesi ve mali harcamaların ılımlı hale gelmesiyle öngörülmektedir. Görünüm üzerindeki aşağı yönlü riskler arasında küresel sorunlardan kaynaklanan olumsuz yayılmaların yanı sıra petrol ihracat rotalarında olası aksaklıklar yer almaktadır. Sıkı para politikası ve istikrarlı döviz kuru fiyat artışlarını kontrol altına almaya yardımcı olduğundan, enflasyonun kademeli olarak 2025'te %8,2'ye ve 2026'da %6,5'e düşmesi beklenmektedir. Mali açığın 2025'te marjinal olarak GSYİH'nin %2,8'ine genişlemesi ve 2026'da %1,7'ye düşmesi beklenmektedir ki bu da hükümetin katma değer vergisi oranında önerilen bir artışın ve daha az muafiyetin kabul edilmesi demektir. Cari açığın daralması ve daha yüksek petrol üretiminin mal ihracatını artıracığı varsayılmaktadır. Asya Kalkınma Bankası (ADB) Kazakistan Ülke Direktörü Utsav Kumar, "Bu büyümenin sürdürülmesini sağlamak için, Ulusal Fona olan bağımlılığı azaltmak için kamu mali yönetimini güçlendirmek ve mali yönetişimi iyileştirmek kritik öneme sahiptir. Bu önlemler, özel sektörün kalkınmasına yönelik yapısal reformların yanı sıra, ekonominin dış şoklara dayanma kabiliyetini artıracaktır" demiştir. 2025 ADB Kazakistan raporuna göre, Kazakistan'ın GSYİH'nin 2025'te %4,9 oranında büyümesi ve ardından 2026'da %4,1'e kadar küçük bir düşüş yaşaması beklenmektedir.<sup>53</sup>

<sup>53</sup> Asya Kalkınma Bankası (ADB), "Kazakistan 2025", <https://www.adb.org/news/adb-projects-kazakhstan-economic-growth-remain-steady-2025>.

## VIII. KAMU YÖNETİMİ

2024 yılı itibarıyla Kazakistan’da devlet yönetim organlarında toplam 90,583 kişi istihdam edilmekte ve bu sayının 83,009’unu devlet memurları oluşturmaktaydı. 83,009 devlet memuru, toplam istihdam sayısının %91,7’sini oluştururken bu sayının %75,2’si yürütme faaliyetlerinde, %21,8’i adli faaliyetlerde ve %3’ü yasama faaliyetlerinde görev yapmaktaydı.<sup>54</sup>



**Grafik 10.** Kazakistan’da Çalışan Memur Sayısı  
(Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi, 2024).

Devlet yönetim organlarında istihdam edilen toplam 90,583 kişiden 8,175’i ise yerel yönetim çalışanlarından oluşmaktaydı. Yerel yönetim çalışanları hizmet sunumunda önemli roller üstlenmişti.

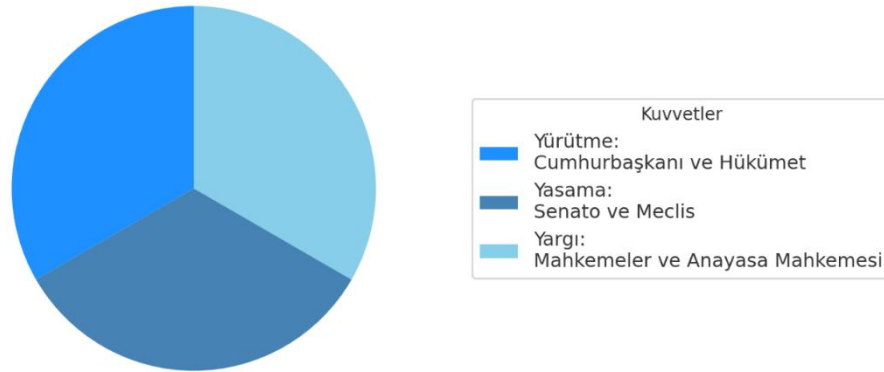
| Devlet Yönetim Organlarında İstihdam Edilen Memurların ve Yerel Özerk Yönetim Organlarının Çalışanların Sayısı (2024 yılı başı itibarıyla) |          |                  |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|------------------|
|                                                                                                                                            | Bin kişi | Toplamın yüzdesi |
| Devlet memurları                                                                                                                           | 83,9     | 100              |
| - yasama faaliyeti                                                                                                                         | 2,5      | 3,0              |
| - yürütme faaliyeti                                                                                                                        | 62,5     | 75,2             |
| - adli faaliyet                                                                                                                            | 18,1     | 21,8             |
| Yerel yönetim çalışanları                                                                                                                  | 8,2      | 100              |

**Tablo 16.** Devlet ve Yerel Özerk Yönetim Organlarında İstihdam Edilen Çalışanların Sayısı  
(Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi, 2024; Tablolaştırma: Jibek).

<sup>54</sup> Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi, “Kazakistan’da Çalışan Memur Sayısı”, 2024, <https://stat.gov.kz>.

**KTMÜ-TÜRKSAM**  
**KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU**

Kazakistan’da kamu yönetiminin genel yapısı incelendiğinde, yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç bağımsız kuvvete ayrılmış üniter bir başkanlık sistemi olduğu görülmektedir. Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, devletin başıdır ve iç ve dış politikanın temel yönlerini belirleyerek tüm güçlerin uyumlu çalışmasını sağlamaktan sorumludur. Yasama yetkisi, Senato ve Meclis’ten oluşan iki kamaralı Parlamento tarafından kullanılmaktadır. Yargı yetkisi ise yerel mahkemeler sistemi ve Anayasa Mahkemesi aracılığıyla yerine getirilmektedir.<sup>55</sup>



**Grafik 11.** Kuvvetler Ayrılığı (Kaynak: gov.kz, 2024; Grafikleştirme: Jibek).

Yürütme yetkisi cumhurbaşkanındadır ve hükümet tarafından uygulanmaktadır. Hükümet ise cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Yasama yetkisi ise 15’i cumhurbaşkanı tarafından atanan 47 üyeli Senato ile siyasi parti listeleri ve tek üyeli seçim bölgeleri esasına göre seçilen 107 üyeli Meclis’ten oluşan iki kamaralı Parlamento tarafından temsil edilmektedir. Yüksek Mahkeme ve yerel mahkemeler tarafından yürütülen yargı yetkisi ise Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmektedir.<sup>56</sup>

Yasaların hazırlanması ve kabul edilmesi, bütçe denetimi ve yasama faaliyetleriyle ilgili diğer görevlerin yerine getirilmesinden sorumlu en yüksek temsil yasama organı olan Parlamento, Senato ve Meclis adı verilen iki kamaradan oluşmaktadır. Bunlardan ilki olan Senato’nun 47 üyesinden 32’si yerel temsili organlar tarafından seçilirken 15’i ise Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Senato üyelerinin görev süresi altı yıldır. 66’sı tek üyeli seçim bölgelerinden, 41’i ise siyasi parti listelerinden seçilen toplamda 107 üyeye sahip olan Meclisin üyelerinin görev süresi ise beş yıldır.<sup>57</sup>

Yasaları kabul etme, uluslararası anlaşmaları onaylama ve toplumsal ilişkilerin düzenlenmesine ilişkin diğer görevleri yerine getirme yetkisine sahip olan Parlamento, aynı

<sup>55</sup> gov.kz, “Национальный Доклад О Состоянии Государственной Службы В Республике Казахстан”, 2024, <https://www.gov.kz/memleket/entities/qyzmet/documents/details/640535?lang=ru>.

<sup>56</sup> СоюзПравоИнформ, “Государственное устройство Казахстана”, 2016, <https://kz.spinform.ru/stroi.html>.

<sup>57</sup> Oriental Express Caucasus & Asia (OrexCA), “Структура Республики Казахстан”, [https://www.orexca.com/rus/kazakhstan/political\\_system/state\\_institutes.htm#:~:text=%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B2%D1%8C%20%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B5,%D0%BE%D1%81](https://www.orexca.com/rus/kazakhstan/political_system/state_institutes.htm#:~:text=%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B2%D1%8C%20%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B5,%D0%BE%D1%81).

zamanda Hükümetin ve diğer devlet organlarının faaliyetlerini denetleyerek güçler ayrılığı ve denge sisteminin işlerliğini de sağlamaktadır.<sup>58</sup>

Yürütme yetkisi ise Bakanlar Kurulundadır. Yürütme sisteminin genel yönetimini sağlayan ve başbakan, başbakan yardımcıları ve bakanlardan oluşan Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanı tarafından oluşturulmaktadır. Bakanlar Kurulunun devlet politikasının hazırlanması ve uygulanması, bütçenin hazırlanarak Parlamento'ya sunulması, yasaların ve düzenleyici belgelerin uygulanmasının denetlenmesi ve diğer devlet organları ve yerel yürütme organlarıyla koordinasyonun sağlanması gibi temel görevleri bulunmaktadır. Bakanlar Kurulu ayrıca ülkenin uluslararası yükümlülüklerinin yerine getirilmesinden ve sosyo-ekonomik kalkınma programlarının uygulanmasından da sorumludur.<sup>59</sup>

Yargı yetkisi, toplamda 7 üyeden oluşan ve 6 yıl görev süresi bulunan Anayasa Kurulu tarafından belirlenmekte ve kullanılmaktadır. Yüksek mahkeme başkanı, baro başkanları ve Kazakistan yüksek mahkemesi yargıçları devlet başkanının Cumhuriyet yüksek hakim kurulu tavsiyelerine göre önerdiği kişiler arasından Senato tarafından seçilmektedir. Eski devlet başkanları ise Anayasa Kurulunun daimi üyeleridir.<sup>60</sup> Kazakistan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi ve yerel mahkemelerden oluşmaktadır ve medeni, idari ve ceza muhakeme usulüne göre yürütülen yargı sistemi faaliyetleri mahkemeler tarafından gerçekleştirilmektedir.<sup>61</sup>

Devletin karşı karşıya olduğu görevlerin etkin bir şekilde yerine getirilmesini ve vatandaşların çıkarlarının gerçekleştirilmesini kapsayan kamu yönetimi sistemi kapsamında Kazakistan'da son yıllarda kamu kurumlarının işleyişini geliştirmeye, şeffaflığı artırmaya ve kamu otoritelerinin halka karşı sorumluluğunu güçlendirmeye yönelik yapısal reformlar gerçekleştirilmektedir.<sup>62</sup>

Kazakistan'da yerel yönetim mevzuatı, Kazakistan Cumhuriyeti Anayasasına ve yerel yönetim organlarının yetki, organizasyon ve faaliyet usullerini belirleyen diğer yasal düzenlemelere dayanmaktadır. Bu alandaki temel strateji, yetkilerin yerel topluluklara devredilmesidir ki bu sayede vatandaşlar kendi yaşamlarını ilgilendiren kararların alınmasına katılabilmektedir. Bu durum, halk ile devlet yapıları arasında daha etkin bir iletişim kurulmasına ve yerel yönetimlerin vatandaşlara karşı sorumluluğunun artmasına katkı sağlamaktadır. Bu yüzden Kazakistan'da yerel yönetim, kamu yönetimi sisteminin önemli bir unsurudur. Bu yönetim, maslihatlar ve akimlikler gibi yerel temsil ve yürütme organları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Mevzuata göre yerel yönetim organları; sosyal kalkınma, çevre düzenlemesi, kamu malının yönetimi ve girişimciliğin desteklenmesi gibi yerel konulardan sorumlu tutulmaktadır.<sup>63</sup>

Yerel devlet yönetimini gerçekleştiren yürütme organları olan akimlikler; akim, yardımcısı ve akimliğin faaliyetlerini sağlayan idari personelden oluşmaktadır ve akimlikler

<sup>58</sup> Учет Законодательство, “О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан”, 15.03.2025, [https://zakon.uchet.kz/rus/docs/Z010000148\\_](https://zakon.uchet.kz/rus/docs/Z010000148_).

<sup>59</sup> Официальный сайт Президента Республики Казахстан, “Администрация Президента Общая информация”, [https://www.akorda.kz/ru/executive\\_office/about\\_executive\\_office](https://www.akorda.kz/ru/executive_office/about_executive_office).

<sup>60</sup> AnBloggerUser, “Kazakistan'da Yargı”, 31.01.2014, <https://historyofkazakistan.blogspot.com/2014/01/kazakistanda-yarg.html>.

<sup>61</sup> Çağlar Erbek, “Kazakistan'da Devlet, Siyaset ve Yargı”, 20 Ekim 2024, <http://www.caglarerbek.com/2024/10/kazakistanda-devlet-siyaset-ve-yargi.html>.

<sup>62</sup> gov.kz, 2024.

<sup>63</sup> Учет Законодательство, “О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан”, 15.03.2025, <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/Z010000148>; gov.kz, 2024.

bulundukları bölgede devlet politikasının uygulanmasını ve yerel bütçe ile kalkınma programlarının yürütülmesini sağlamaktadır. Akimliklerin başlıca görevleri ise bütçelerin uygulanması ve bu uygulamaların raporlanması, kamu mallarının yönetimi ve korunması, girişimciliğin ve yatırım ortamının geliştirilmesine katkı sağlanması, yerleşim yerlerinin düzenlenmesi, temizlik işlerinin organize edilmesi ve arazi ilişkileri ile doğal kaynak kullanımı alanlarında yasalara uyumun denetlenmesi şeklindedir. Ayrıca yerel topluluklarla etkileşim halinde olunması ve yönetim sürecine halkın katılımının sağlanması akimliklerin çalışma sürecinde önemli bir unsurdur. Akimler, yerel maslihatların onayıyla Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.<sup>64</sup>

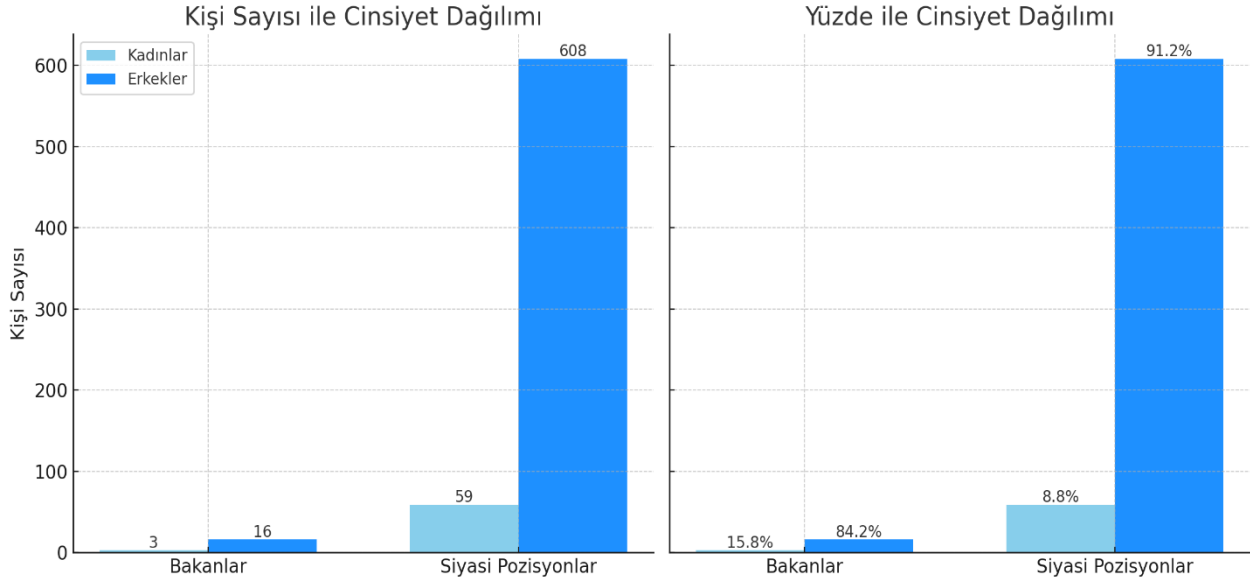
Kazakistan'da bölgesel yönetim, iller, cumhuriyet statüsündeki şehirler ve başkent düzeyinde faaliyet gösteren akimlik sistemi aracılığıyla yürütülmektedir. Her bölgesel yönetim birimi, sosyo-ekonomik, kültürel ve doğal koşullara bağlı olarak kendi özgün yapısına sahiptir. İllerin ve büyük şehirlerin akimlikleri, yerel düzeyde devlet politikalarının uygulanmasında, yerel yönetimin desteklenmesinde ve halkla etkileşimde önemli rol oynamaktadır. Bölgesel yönetim, altyapı çalışmalarının gerçekleştirilmesine, sosyal alan oluşturulmasına ve bölgesel ekonominin geliştirilmesine yönelik programların hazırlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlamaktadır. Yerel bütçelerin organizasyonu ve uygulanması denetiminden de sorumlu olan akimlikler, bu konulardaki projeler ve girişimleri de finanse etmektedir. Bölgesel yönetimin bir diğer önemli yönü ise akimliklerin yerel halkın ihtiyaçlarına yanıt verebilme kapasitesi ve karar alma süreçlerinde halkın görüşlerini dikkate alma yeteneğidir. Bu süreç, yerel topluluk toplantılarına vatandaşların aktif katılımı yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu toplantılarda yerel sorunlar tartışılmakta ve gelecekteki adımlar hakkında ortak kararlar alınmaktadır.<sup>65</sup>

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İdaresi, Cumhurbaşkanı tarafından kurulan ve Cumhurbaşkanlığına bağlı olan merkezi bir devlet organıdır. Bilgi-analiz, hukuk, belge ve organizasyonel destek sağlayan çeşitli birimlerden oluşan idarenin temel görevleri; devlet organlarının faaliyetlerinin düzenlenmesi ve koordine edilmesi, Cumhurbaşkanının yetkilerinin dış politika, sosyo-ekonomik kalkınma, hukuk ve güvenlik alanlarında uygulanmasının sağlanması, Cumhurbaşkanlığı kararlarının hazırlanması, yasa tasarılarının hukuki denetimi, Cumhurbaşkanının kararlarının ve talimatlarının uygulanmasının takibi, kamu yönetiminin kilit kadrolarının belirlenmesi ve yerleştirilmesi noktasında personel politikasının yürütülmesi ve son olarak yerel yürütme ve temsil organları ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılması şeklindedir.<sup>66</sup>

<sup>64</sup> Учет Законодательство, 2025; gov.kz, “Полномочия акимата”, 03.03.2021, <https://www.gov.kz/memleket/entities/sko-zhambyl/press/article/details/42078?lang=ru>.

<sup>65</sup> Учет Законодательство, 2025; gov.kz, 2021.

<sup>66</sup> Adilet, “Информационно-правовая системанормативных правовых актовРеспублики Казахстан”, 2012, [https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950002121\\_](https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950002121_); Официальный сайт Президента Республики Казахстан, т.у., [https://www.akorda.kz/ru/executive\\_office/about\\_executive\\_office](https://www.akorda.kz/ru/executive_office/about_executive_office).



**Grafik 12.** Kamu Organlarındaki Cinsiyet Dağılımı (Kaynak: stat.gov.tr, 2022; grafikleştirme Jibek).

Karar alma süreçlerinde erkeklerin üstünlüğü söz konusu olduğundan ülkede kamu organlarında toplumsal cinsiyet eşitliği sorunu güncelliğini korumaya devam etmektedir. 667 siyasi pozisyondan 59'unda kadınlar bulunmaktadır, 19 bakandan ise sadece 3'ü kadındır. Bu yüzden hem kadınlar hem de gençleri teşvik etmek adına siyasi parti aday listelerinde %30 kota ayrılması gibi yasal düzenlemelere gidilmiştir. Yönetici pozisyonlarına katılımı sağlayacak koşulların oluşturulması ve desteklenmesi, kadınların liderlik yeteneklerinin geliştirilmesine ve siyasete aktif bir şekilde katılmasına yönelik programların yapılması gibi faaliyetler toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önem teşkil etmektedir. Ayrıca toplum içerisinde kadınların siyasetteki rolüne ve liderlik kapasitelerine dair var olan olumsuz algıların da değiştirilmesi için çalışmalara ihtiyaç vardır. Devlet kurumları ile sivil toplum kuruluşları arasındaki etkili iş birliği ile bu sorunun önüne geçilebileceği düşünülmektedir.<sup>67</sup>

<sup>67</sup> Агентство по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан Бюро национальной статистики, "Гендерная статистика", 2022, [https://stat.gov.kz/upload/medialibrary/b64/eu4pyceox8xbyeqq3goevisbocod2qma/%Do%93%Do%B5%Do%BD%Do%B4%Do%B5%D1%80%Do%BD%Do%Bo%D1%8F%20%D1%81%D1%82%Do%Bo%D1%82%Do%B8%D1%81%D1%82%Do%B8%Do%BA%Do%Bo%20\(%D1%80%D1%83%D1%81\)%20\(1\).pdf](https://stat.gov.kz/upload/medialibrary/b64/eu4pyceox8xbyeqq3goevisbocod2qma/%Do%93%Do%B5%Do%BD%Do%B4%Do%B5%D1%80%Do%BD%Do%Bo%D1%8F%20%D1%81%D1%82%Do%Bo%D1%82%Do%B8%D1%81%D1%82%Do%B8%Do%BA%Do%Bo%20(%D1%80%D1%83%D1%81)%20(1).pdf).

## IX. EĞİTİM VE BİLİM

### 1. Eğitim

Kazakistan, özellikle genç nesillere ahlaki, kültürel, entelektüel, fiziksel gelişim ve mesleki yeterliliğin oluşturulması amacıyla kaliteli eğitim sağlamayı hedeflemektedir. Zorunlu olan ortaöğretim eğitimi “ortaöğretim genel”, “ilköğretim mesleki” ve “ortaöğretim mesleki” şeklindedir. Çocuklar birinci sınıfa 6 ya da 7 yaşından itibaren kabul edilmektedir. Kazakistan’da “ortaöğretim genel eğitimi” ilkokul (1-4. sınıflar), temel (5-9. sınıflar) ve lise (10-11. sınıflar) olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Ayrıca üstün yetenekli öğrencilerin potansiyellerini tam olarak geliştirmek amacıyla onlara yönelik özel okullarda uygulanan eğitim programları geliştirilmektedir. İlk mesleki eğitim, temel genel eğitim temelinde meslek okulları ve meslek liselerinde verilmekte ve 2 ila 3 yıl sürmektedir. Ortaöğretim mesleki eğitim ise temel genel eğitime dayalı kolej ve okullarda 3 ya da 4 yılda tamamlanmaktadır.<sup>68</sup>

Üniversiteye girebilmek için Birleşik Ulusal Sınavı (UNT) veya mezuna kalanlar için kapsamlı bir şekilde final ve giriş sınavları yapılmaktadır. Kazakistan vatandaşları, yurt dışında eğitim görmek üzere Uluslararası Bolaşak Bursundan yararlanma hakkına sahiptir. Kazakistan’da ikinci yüksek öğrenim ise ücretlidir ve hızlandırılmış öğrenim süresine (2-3 yıl) tabidir.<sup>69</sup>

Kazakistan’da lisansüstü mesleki eğitim alabilmek için uzmanlık veya yüksek lisans derecesine sahip olmak gerekmektedir. Bilimsel personel yetiştirme çalışmaları üniversitelerde lisansüstü, yardımcı doçent ve doktora düzeyinde yürütülmektedir. Lisansüstü ve yardımcı doçentlik programlarında eğitim süresi 3-4 yılı, yardımcı doçentlik programlarında 2-3 yılı, doktora programlarında ise 3 yılı geçmemektedir.<sup>70</sup>

Kazakistan Eğitim Kanununa göre ilk kez eğitim gören vatandaşlara devlet yardımları ile ücretsiz orta ve ilk mesleki eğitim, yüksek eğitim ve lisansüstü eğitim sağlanmaktadır. Ayrıca devlet eğitim kredisi de sağlanmaktadır. Burs, UNT veya kapsamlı sınav sonuçlarına göre verilen sertifikaların puanları esas alınarak düzenlenmektedir. Altyn Belgi rozeti sahipleri ile uluslararası ve ulusal yarışmalarda ve olimpiyatlarda ödül ve birincilikler kazananlar burs hakkı kazanmakta önceliklidir.<sup>71</sup>

Kazakistan’da daimi ikamet eden yabancılar ve vatansız kişiler, Kazakistan Cumhuriyeti mevzuatı, uluslararası anlaşmalar ve Kazakistan’ın eğitim kurumlarıyla yapılan sözleşmeler uyarınca belirlenen şekilde, Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlarıyla eşit şekilde eğitim hakkına sahip olmaktadır. 2025 yılına kadar Kazakistan, insan sermayesini artırmak için eğitime ayrılan fonu GSYİH’nın %3,4’ünden %7’sine çıkarmayı planlamaktadır. Bu sayede ülke, eğitim harcamalarında OECD ortalamasına yaklaşabilecektir, ancak bu yatırımların etkili olması ve tüm çocuklara fayda sağlaması önemlidir.<sup>72</sup>

<sup>68</sup> Единая интегрированная образовательная платформа (edu.kz), “Полезная информация”, 2022, <https://my.edu.kz/ru/helpful-information>.

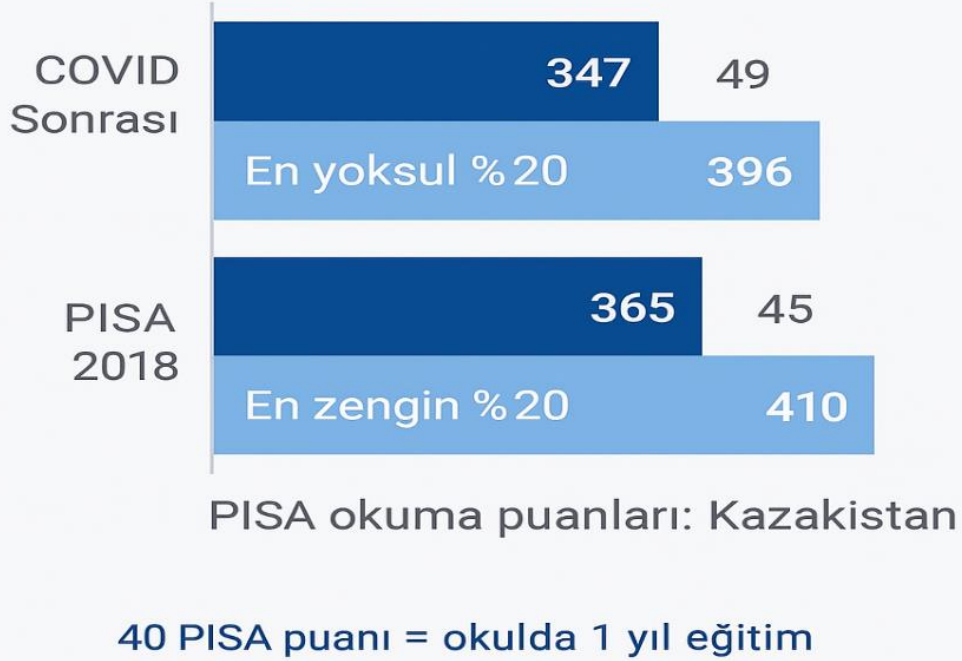
<sup>69</sup> edu.kz, 2022.

<sup>70</sup> edu.kz., 2022.

<sup>71</sup> edu.kz., 2022.

<sup>72</sup> edu.kz., 2022.

## COVID-19'un farklı sosyo-ekonomik gruplardaki öğrenciler arasındaki farklara olası etkisi



Grafik 13. Covid-19'un Eğitime Etkisi (Kaynak: World Bank Group, 2019).

Covid-19 salgınının eğitim üzerindeki etkisinin hafifletilmesi için hükümet tarafından en üst düzeylerde önlemler alınması gerekmiştir. Ortaöğretim Modernizasyon Projesi, özellikle dezavantajlı okullarda kalite ve eşitliğin artırılmasına özel önem vermektedir. Başlangıçtaki proje tasarımı, özellikle kırsal kesimlerdeki okullar olmak üzere, ilköğretim ve ortaöğretimde kaliteyi ve eşitliği artırmayı amaçlamaktadır. Kazakistan Hükümeti ile birlikte çalışan proje üreticileri, COVID-19 krizinden kaynaklanan eğitim eşitsizliği sorununun çözülebilmesi için projenin uyarlanması yönünde adımlar atmıştır. Pandemi sırasında okulların kapanmasıyla daha da kötüleşen okuma-yazma kalitesi, öğrenme kurtarma programı ile düzeltilmeye çalışılmış ve bu program kapsamında hızlandırılmış öğretmen eğitimi, desteğe ihtiyaç duyan öğrencilere destek, yoğun bir telafi öğretim programı ve öğrenme kurtarma sürecinin sürekli izlenmesi şeklinde etkinlikler gerçekleştirilmiştir.<sup>73</sup>

Dünyada ücretsiz eğitim sisteminin örgütlenmesi, üniversite ve araştırma merkezlerinin sayısı, bunların ulusal ve uluslararası sıralamalardaki konumları ve statüleri, nüfusun okuryazarlık düzeyi gibi çeşitli faktörler eğitim düzeyini belirlemektedir. Uluslararası istatistik ve eğitim kuruluşları her yıl açık kaynaklardan elde edilen verileri analiz ederek ve anketler yaparak ülkelerin eğitim düzeyine göre sıralamalar hazırlamaktadır. Bu sıralamaların hazırlanması için de bir eğitim endeksi geliştirilmiştir ve bu endeksin 2024 yılı

<sup>73</sup> Jean-François Marteau, "Post-COVID education in Kazakhstan: Heavy losses and deepening inequality", 16 Nov. 2020, <https://blogs.worldbank.org/en/europeandcentralasia/post-covid-education-kazakhstan-heavy-losses-and-deepening-inequality>.

**KTMÜ-TÜRKSAM**  
**KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU**

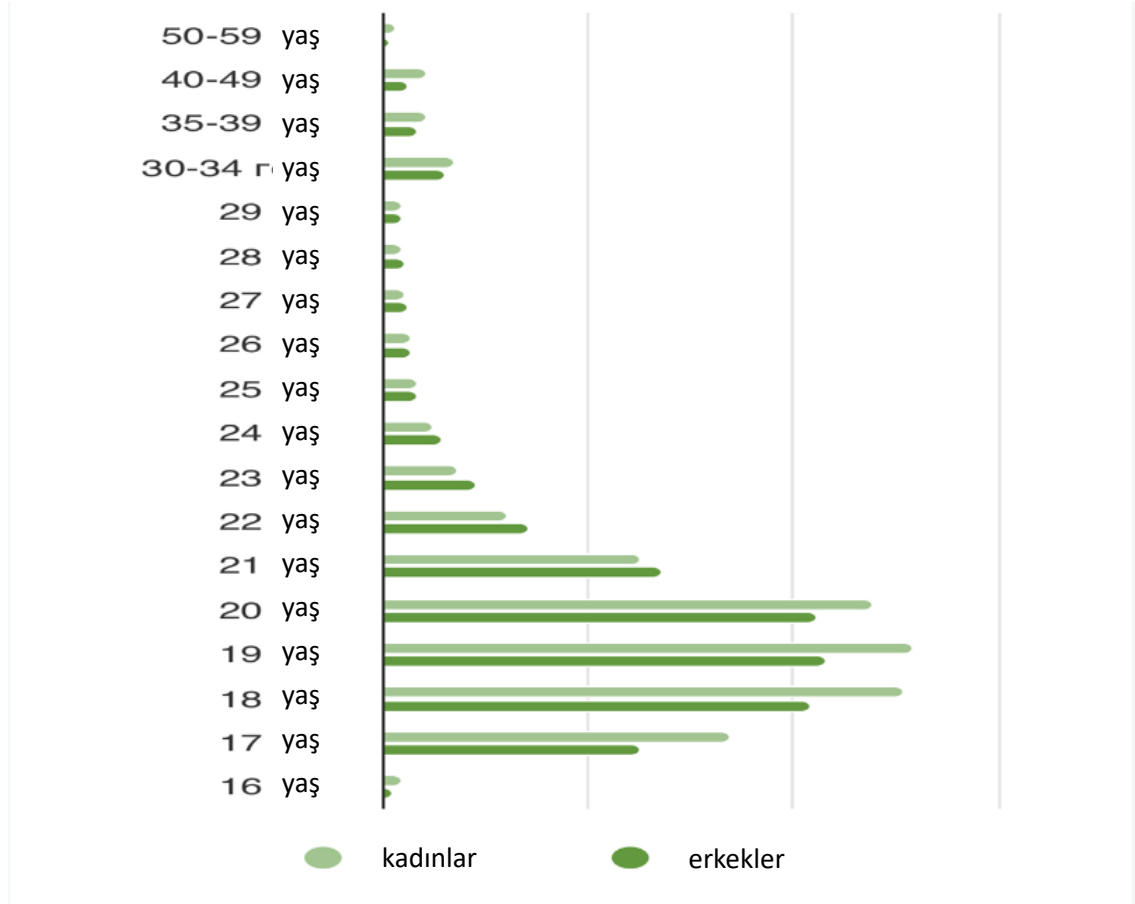
sıralamasına göre Kazakistan, 0,800'lük eğitim seviyesi endeksiyle 37. Sırada, İzlanda (0,938), Almanya (0,921), Norveç (0,914), Finlandiya (0,911) ve Danimarka (0,908) eğitim seviyeleri ile birlikte ilk sıralarda yer almıştır. 2022 yılında BM dünya eğitim sıralamasında 30. olan Kazakistan'ın en yüksek eğitim seviyesi bu yıl gerçekleşirken en düşük seviye ise 2016 yılında yaşanmıştır.<sup>74</sup>

| yıl  | dünya sıralamasında hangi yeri işgal ediyor | eğitim düzeyi endeksi | 1 yıllık endeks değişimi |
|------|---------------------------------------------|-----------------------|--------------------------|
| 2024 | 37                                          | 0,800                 | -4,40%                   |
| 2023 | 36                                          | 0,837                 | 1,70%                    |
| 2022 | 30                                          | 0,823                 | -0,80%                   |
| 2021 | 35                                          | 0,830                 | 1,50%                    |
| 2020 | 38                                          | 0,817                 | -2,70%                   |
| 2019 | 33                                          | 0,840                 | 2,10%                    |
| 2018 | 36                                          | 0,822                 | 0,60%                    |
| 2017 | 34                                          | 0,817                 | 0,90%                    |
| 2016 | 40                                          | 0,809                 | 0,40%                    |
| 2015 | 39                                          | 0.805                 | 0,10%                    |

**Tablo 17.** 10 Yılda Kazakistan'ın Eğitim Seviyesinde Yaşanan Değişim  
(Kaynak: Allinsurance.kz, 2024).

2024-2025 eğitim öğretim yılı başında toplam öğrenci sayısı olan 624,5 bin kişinin %53'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Devlet yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin oranı %51,3 iken özel yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin oranı %48, yabancı yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin oranı ise %0,7'dir (Allinsurance.kz, 2024).

<sup>74</sup> Allinsurance.kz, “Как за 10 лет изменился уровень образования в Казахстане”, 10.06.2024, <https://allinsurance.kz/articles/lichnyj-opyt-strakhovaniya/22265-kak-za-10-let-izmenilsya-uroven-obrazovaniya-v-kazakhstane>.



**Tablo 18.** Yaşa Göre Yükseköğretim Kurumlarında Okuyan Öğrenci Sayısı  
(Kaynak: stat.gov.tr, 2024).

2024-2025 eğitim öğretim yılında yükseköğrenim kurumlarında 82,7 bin kişi eğitim görmektedir. Bunlardan 29,4 binini kırsal kesim gençleri, 23,7 binini dört ve daha fazla çocuğu olan ailelerin çocukları, 11,2 binini ise tek ebeveynli ailelerin çocukları oluşturmaktadır.<sup>75</sup>

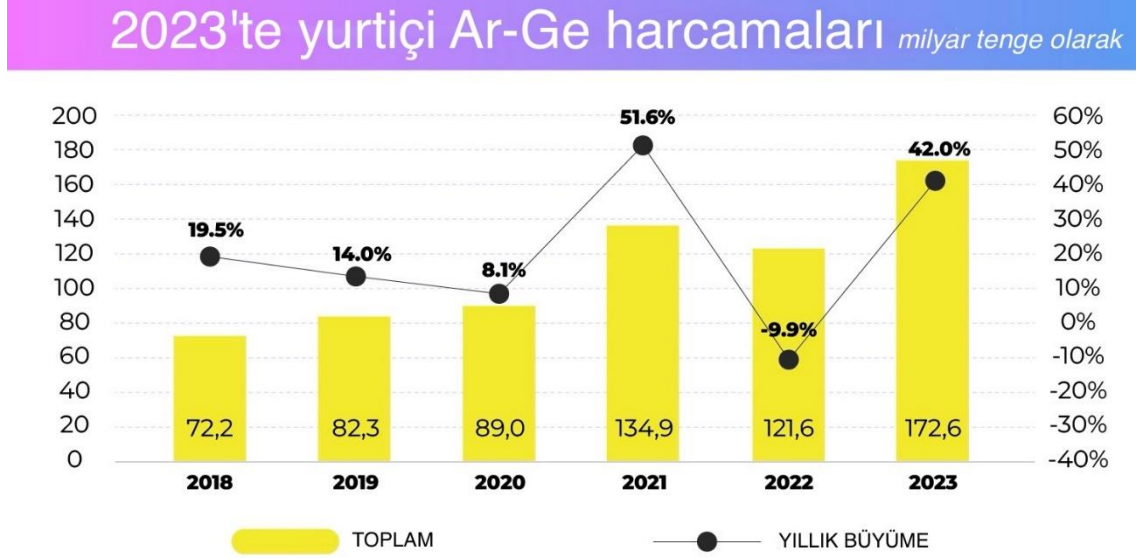
## 2. Bilim

Son yıllarda Kazakistan Cumhuriyeti de dahil olmak üzere birçok ülke, bilimsel ve araştırma altyapılarını iyileştirmek için aktif olarak çalışmaktadır. Bu amaçla bilimsel araştırma ve geliştirmenin (Ar-Ge) kalitesini artırmaya yönelik önemli çabalar gerçekleştirilmektedir. Ancak kaydedilen ilerlemeye rağmen veriler, bu alandaki küresel ve yerel çabaların bir dizi zorlukla karşı karşıya olduğunu ve önemli ilgi ve desteğe ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.<sup>76</sup>

<sup>75</sup> Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан, “Высшее образование в Республике Казахстан (На начало 2024-2025 учебного года)”, 25.12.2024, <https://stat.gov.kz/ru/industries/social-statistics/stat-edu-science-inno/publications/196856/>.

<sup>76</sup> spubl.kz, “Наука в Казахстане: Проблемы и перспективы развития”, 31.10.2024, <https://spubl.kz/ru/blog/nauka-v-kazakhstane-problemy-i-perspektivy-razvitiya>.

Kazakistan’da 2023 yılında bilimsel araştırma ve geliştirme alanındaki hizmetlerin hacmi, bir önceki yıla oranla %50 artışla 200 milyar tengeye ve Ar-Ge harcamaları da %42’lik bir artışla 172,6 milyar tengeye ulaşarak son birkaç yılın rekoru kırılmıştır.<sup>77</sup>



Grafik 14. İç Ar-Ge Harcaması: 2023 Verileri (Kaynak: spubl.kz, 2024).

Kazakistan Bilim ve Yüksek Öğrenim Bakanlığı’nın (MSHE RK) verilerine göre, ülkede 425 kuruluştaki 25,5 bin araştırmacı bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyeti yürütmektedir. 2024 yılının ilk yarısında kabul edilen Bilim ve Teknoloji Politikası Kanunu ile bilimsel alanın geliştirilmesi ve teknoloji politikasının uygulanması amaçlanmaktadır. Kanunun amaçları arasında ülkenin rekabet gücünü artırmak amacıyla bilimsel başarıların artırılmasını teşvik etmek ve bilimsel faaliyetin stratejik, mesleki ve sosyal yönlerini çözümleyerek geliştirmek bulunmaktadır. Dahası uluslararası kampüslere sahip üniversiteler ve bunların Kazakistan eğitim kurumlarıyla olan ortaklıkları üzerinde durulmakta ve gelecek üç yıl içinde bilimsel projelerin finansmanının tamamen kamu kaynaklarından sağlanması planlanmaktadır.<sup>78</sup>

“Dijitalleşme, Bilim ve İnovasyonla Teknolojik Atılım” ulusal projesi ve Kazakistan’da bilim geliştirme konsepti çerçevesinde bilim insanı sayısının %50 artırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda genç araştırmacıların desteklenmesi ve yetenekli gençlerin bilimsel alana ilgilerinin artırılmasına odaklanılmaktadır. Alınan tüm bu önlemler, Kazakistan biliminin kapsamlı bir şekilde geliştirilmesine, rekabet gücünün artırılmasına ve ülkenin sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmasına katkıda bulunulmasına yöneliktir.<sup>79</sup>

<sup>77</sup> spubl.kz, 2024.

<sup>78</sup> spubl.kz, 2024.

<sup>79</sup> spubl.kz, 2024.

## X. SONUÇ

Kazakistan Cumhuriyeti, bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından itibaren siyasi, ekonomik ve diplomatik alanlar başta olmak üzere pek çok konuda büyük bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Ülke, çok yönlü dış politika stratejisi çerçevesinde hem komşu ülkelerle yapıcı ilişkiler kurmakta hem de küresel aktörlerle dengeli bir diplomasi yürütmektedir. Özellikle Rusya, Çin ve Orta Asya'daki komşu devletlerle imzalanan stratejik anlaşmalar, Kazakistan'ın ve bölgenin istikrarını artırmaktadır.

Siyasi alanda ise başkanlık sistemi ile başlayan yönetim yapısı, zaman içinde anayasal reformlarla daha dengeli ve kurumsal bir zemine kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Siyasi istikrarın, ekonomik kalkınmanın temel dayanağı olarak görüldüğü ve reform süreçlerini bu doğrultuda yönlendirildiği görülmektedir.

Kazakistan, bağımsızlığının ardından geçen yaklaşık otuz beş yıl içerisinde hem iç hem de dış politikasında önemli adımlar atmaya devam etmektedir. Enerji kaynaklarının etkin yönetimi, ulaşım altyapısının modernizasyonu, dış ticaretin çeşitlendirilmesi ve çok taraflı diplomasi gibi politikalar, ülkenin Orta Asya'da etkin bir rol üstlenmesine katkı sağlamaktadır. İlerleyen süreçte Kazakistan'ın sürdürülebilir kalkınma, demokratikleşme, çevresel sorumluluk ve bölgesel iş birliği alanlarında atacağı adımlar, ülkenin uluslararası alandaki rolünü daha da güçlendirecektir.

Ekonomik açıdan bakıldığında, Kazakistan doğal kaynaklara dayalı ekonomisini zamanla çeşitlendirme ve sürdürülebilir kalkınma eksenine oturtma yönünde adımlar atmaktadır. Gümrük Birliği, Avrasya Ekonomik Birliği ve Kuşak ve Yol Girişimi gibi oluşumlara katılım, Kazakistan'ı hem bölgesel hem de küresel ticaret ağlarının önemli bir parçası haline getirmektedir. Bununla birlikte ekonomik bağımlılık, dış şoklara açık olma ve ithalata dayalı üretim yapısı gibi yapısal zorluklar da halen varlığını devam ettirmektedir.

Kazakistan'ın Avrasya Gümrük Birliğine katılımının hem ekonomik fırsatlar hem de önemli zorluklar ve kayıplar yarattığı görülmektedir. Ekonomik entegrasyonun ve ticaretin artması gibi olumlu sonuçlar elde edilse dahi ülke, dış ticaret açığı ve ithalat fiyatlarının yükselmesi gibi olumsuz etkilerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Kazakistan, gelecekteki ticaret ve ekonomik stratejilerini bu deneyimlerden ders alarak şekillendirmelidir.

Ekonomik bütünleşmeler, birleşme içinde olan ülke ekonomilerine serbestlik sağlayıp, ticarete engel oluşturan kısıtlamaları ortadan kaldırarak, daha geniş bir pazara üretim yapmak ve büyük ölçeklerde üretim imkânı sağlamak amacı ile oluşturulmaktadır. Birlik içinde yer alan ülkeler işbölümü ve ortak tarifeler ile diğer ülkelere karşı ortaklaşa hareket etme imkanı yakalamaktadır. Kendi aralarındaki ticareti serbestleştirip, birlik dışı ülkelere karşı ticaret engelleri koyarak karşılıklı olarak avantaj sağlamayı hedeflemektedirler.

Gümrük Birliği Anlaşmasının Kazakistan'ın dış ticaretine yönelik olarak ithalatı artırıcı yönde etki ettiği, oransal anlamda büyüme kaydedildiği görülmektedir. Bu oransal büyüme Gümrük Birliği döneminde ithalat yönünde artmış ve bu artış ticaret saptırıcı etki yönünde kendini göstermiştir. Öte yandan araştırma bulguları aynı zamanda Gümrük Birliğinin Kazakistan'ın ekonomik gelişimine ciddi katkı sağlamadığını da göstermektedir. Üçüncü ülkelere karşı oluşturulan gümrük duvarlarının daha çok birlik içindeki diğer üye ülkelere katkı sağladığı, Kazakistan'ın birlik içindeki üyelere yönelik ihracatında üyelik döneminde oransal bazda ilave bir katkı sağlamadığı görülmektedir.

Çalışma bulguları, Gümrük Birliğinin Kazakistan ekonomisine etkilerinin derinlemesine araştırılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Kazakistan, Gümrük Birliğinden beklediği dış ticareti artırıcı anlamda pozitif beklentiyi yakalayamamıştır. Gümrük Birliği anlaşmasının uzun dönemde Kazakistan'da doğrudan yabancı yatırımları artırabileceği, görece teknolojisi yeni olan firmaları çekebileceği kanısı güçlenmektedir.

Kazakistan, dış ticaret fazlası veren bir ülkedir. Bu durum Kazakistan ekonomisine ilişkin politika belirleyiciler için ciddi fırsatlar sağlamaktadır. Ticaret fazlası verme avantajından faydalanarak mevcut kaynakların katma değeri yüksek teknolojilere yönlendirilmesi ülkenin hammadde ticaretine bağlı ihracat yapısının uzun dönemde değişmesine ve ekonominin daha da güçlenmesine imkan sağlayacak ve ülkenin kriz dönemlerinde finansal kırılganlığını da aşığı çekecektir.

Kazakistan, 2000'li yılların başından itibaren piyasa odaklı reformlar ve mineral kaynaklara yapılan yatırımlar sayesinde önemli bir ekonomik büyüme göstermiştir. Ancak son yıllarda yatırımlar ve devlet harcamalarında yaşanan zorluklar nedeniyle ekonomik büyüme hız kesmiştir. Hükümet, ekonomiyi çeşitlendirmek ve yaşam standartlarını iyileştirmek için önemli reformlar yapmaktadır. Kısa vadede ılımlı bir büyüme beklenmekteyken küresel ekonomi ve iklim değişiklikleri ile ilgili riskler devam etmektedir.

Küresel İnovasyon Endeksi sıralamalarında Kazakistan iyi bir ilerleme kaydetmektedir. Ancak başarıya ulaşmak sadece zaman ve finansal yatırım değil, aynı zamanda her düzeyde aktif çalışma da gerektirmektedir. Bu süreçte mevzuatta ilgili reformların geliştirilmesi ve uygulanması, araştırmacıların desteklenmesi ve inovasyon için daha elverişli bir ortam yaratacak bilimsel kurumların geliştirilmesi önemli rol oynayacaktır. Kazakistan Hükümeti tarafından geliştirilen ve uygulanan tüm tedbirler, Kazakistan biliminin dünyada rekabet gücünü artıracak ve sürdürülebilir kalkınmasını sağlayacaktır.

Kazakistan siyasetindeki üst düzey görevlerdeki kadın oranı halen düşük olmasına rağmen kamu hizmetindeki kadın sayısında artış olduğu görülmektedir. Bu durumun iyileştirilmesi için kadınların devlet organlarında temsil oranını artırmaya yönelik mekanizmaların geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Kadınların çalışma hayatında elverişli bir ortamın oluşturulması siyasi ve ekonomik kaynaklara erişimlerinin artırılması ve girişimlerinin ve liderlik kapasitelerinin desteklenmesi yoluyla mümkün olabilecektir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet eşitliği programlarının artırılması ve pratikte uygulanması, verilen kontenjanların artırılması ve hayata geçirilmesi, devlet kurumları ile sivil toplum arasındaki aktif iş birliğinin artırılması Kazakistan'da toplumsal cinsiyet eşitliği konularında sürdürülebilir ilerleme sağlanması bakımından önemli adımlar olacaktır.

1991 yılından itibaren Kazakistan'daki demografik durum önemli değişiklikler geçirmiştir. Ülkenin bağımsızlığa geçiş süreci, ekonomik reformlar ve sosyal dönüşümler nüfusun sayısı, yaş-cinsiyet yapısı ve sosyal yapısı üzerinde doğrudan etkili olmuştur. Son otuz yıl içinde 1990'lı yıllardaki düşüşten (özellikle göç nedeniyle) sonra ülke nüfusu yeniden artışa geçmiştir; bu durum, istikrarlı bir artışa işaret etmektedir.

Özellikle dikkat edilmesi gereken hususlardan biri ise nüfusun yaşlanma oranıdır. Yaşlı nüfus oranındaki artış ve çalışma çağındaki gençlerin nüfus içindeki payının azalması Kazakistan nüfusunun yaşlanan bir nüfus olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte doğurganlık oranındaki yükselme, yaşam süresinin uzaması ve ölüm oranının azalması gibi olumlu demografik göstergeler, sosyal koruma ve sağlık alanlarında kaydedilen ilerlemeleri

de ortaya koymaktadır. Genç, dinamik ve nitelikli bir nüfus demek ekonomik anlamda güçlü bir Kazakistan demek olduğundan bu konuda uygun politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu yüzden geleceğe yönelik başlıca öncelikler arasında göç, kentleşme, yaşlanma süreci ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi yer almalıdır. Ayrıca devlet politikalarının bu demografik değişimlere uyum sağlaması büyük önem taşımaktadır. Kazakistan'ın sürdürülebilir demografik kalkınmayı sağlamak için eğitim kalitesini artırmaya, çalışma koşullarını iyileştirmeye ve sağlık hizmetlerini geliştirmeye yönelik çalışmalarını sürdürmesi gerekmektedir. Bu çabalar, tüm yaş gruplarının yaşam kalitesini güvence altına almak açısından hayati önem taşımaktadır.

## KAYNAKÇA

- Adilet. (2022). “Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан”, 2012, Об утверждении Положения об Аппарате Президента Республики Казахстан - ИПС "Әділет", [https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950002121\\_](https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950002121_) Erişim Tarihi: 23.03.2025.
- Akademik Coğrafya (t.y.). “Kazakistan Cumhuriyeti”, <https://www.akademikcoğrafya.com/kazakistan-cumhuriyeti-cografyasi> Erişim Tarihi: 15.04.2025.
- Allinsurance.kz. (2024). “Как за 10 лет изменился уровень образования в Казахстане”, 10.06.2024, Как за 10 лет изменился уровень образования в Казахстане - Allinsurance - Казахстанский портал о страховании, <https://allinsurance.kz/articles/lichnyj-opyt-strakhovaniya/22265-kak-za-10-let-izmenilsya-uroven-obrazovaniya-v-kazakhstane> Erişim Tarihi: 18.04.2025.
- AnBloggerUser. (2014). “Kazakistan’da Yargı”, 31.01.2014, <https://historyofkazakistan.blogspot.com/2014/01/kazakistanda-yarg.html> Erişim Tarihi: 16.04.2025.
- Asian Development Bank. (2021). “Trade and Export Strategies in Kazakhstan”, 2021 ADB Report.
- Asya Development Bank (ADB). (2025). “Kazakistan 2025”, ADB, Kazakistan’ın Ekonomik Büyümesinin 2025’te Sabit Kalmasını Öngörüyor, <https://www.adb.org/news/adb-projects-kazakhstan-economic-growth-remain-steady-2025> Erişim Tarihi: 20.04.2025.
- Asian Development Bank. (2021). “Kazakhstan’s Trade and Economic Integration”, 2021 World Bank Report, <https://www.adb.org/search0?keywords=Kazakhstan> Erişim Tarihi: 12.03.2025.
- Barak, O. ve Abutalipov, M. (2016). Kazakistan Rusya Belarus Gümrük Birliği Anlaşmasının Kazakistan’ın Dış Ticareti Üzerine Etkisi, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2: 1-18.
- Birleşmiş Milletler Göç Ajansı. (2023). “Kazakistan”, <https://iom.int/>. Erişim Tarihi: 16.04.2025.
- CIA, The World Fact Book (2016). [https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region\\_cas.html](https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_cas.html), Erişim Tarihi 27.03.2025.
- CNPC. (2016). “Flow of Natural Gas from Central Asia”. <http://www.cnpc.com.cn/en/FlowofnaturalgasfromCentralAsia/FlowofnaturalgasfromCentralAsia2.shtml>, Erişim Tarihi: 17.03.2025.
- Dünya Bankası. (2024). “Kazakistan”. <https://data.worldbank.org/> Erişim Tarihleri: 11.04.2025.
- Economist Intelligence (EIU). (2024). Kazakistan’ın Doğrudan Yabancı Yatırım Verileri. Global Insights & Market Intelligence | Economist Intelligence Unit, <https://www.eiu.com/n/> Erişim Tarihi: 26.04.2025.
- Erbek, Ç. (2024). “Kazakistan’da Devlet, Siyaset ve Yargı”, 20 Ekim 2024, <http://www.caglarerbek.com/2024/10/kazakistanda-devlet-siyaset-ve-yargi.html> Erişim Tarihi: 16.04.2025.
- Gazalieva, A.M. (2000). *Kazakistan Cumhuriyeti’nin Sistemdeki Yeri: Dünya Politikası*.
- gov.kz. (2024). “Национальный Доклад О Состоянии Государственной Службы В Республике Казахстан”. <https://www.gov.kz/memleket/entities/qyzmet/documents/details/640535?lang=ru> Erişim Tarihi: 17.03.2025.
- Gürler, T. (2020). *Dünyanın Kalbi: Kazakistan*. Galeati Yayıncılık, Ankara.

- Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi. (2024). “Kazakistan’da Çalışan Memur Sayısı”. <https://stat.gov.kz>, Erişim Tarihi: 25.03.2025.
- Kazakistan Sağlık Bakanlığı. (2024). <https://mz.gov.kz/>. Erişim Tarihi: 15.03.2025.
- Kazakistan Stratejik Planlama ve Reformlar Ajansı Ulusal İstatistik Bürosu. (2025). “Kazakistan Nüfusu”. <https://stat.gov.kz/>, Erişim Tarihi: 15.04.2025.
- KazMunayGas. (2016). Oil and Gas Sector. [http://www.kmgep.kz/eng/about\\_kazakhstan/oil\\_and\\_gas\\_sector/](http://www.kmgep.kz/eng/about_kazakhstan/oil_and_gas_sector/), Erişim Tarihi 14.04.2025.
- kstu.kz., “Раздел X II Казахстан на современном этапе”. (t.y.). Материалы по истории Казахстана, <https://www.kstu.kz/wp-content/uploads/docs/ik/teor/teor12.htm> Erişim tarihi: 12.04.2025.
- Marteau, J.F. (2020). “Post-COVID Education in Kazakhstan: Heavy Losses And Deepening Inequality”, 16 Nov. 2020, <https://blogs.worldbank.org/en/europeandcentralasia/post-covid-education-kazakhstan-heavy-losses-and-deepening-inequality> Erişim Tarihi: 21.03.2025.
- Mukan, B. G. (t.y.) "Особенности реализации региональной политики в Казахстане." Institute of Economic Research, Astana, <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-realizatsii-regionalnoy-politiki-v-kazahstane> Erişim Tarihi: 23.05.2025
- Omırgazy, D. (2022). The Astana Times Bringing Kazakhstan to the World, “Kazakhstan, Uzbekistan Sign Treaty on Allied Relations, Agreement on Border Demarcation to Foster Strategic Partnership”. [https://astanatimes.com/2022/12/kazakhstan-uzbekistan-sign-treaty-on-allied-relations-agreement-on-border-demarcation-to-foster-strategic-partnership/?utm\\_source=chatgpt.com](https://astanatimes.com/2022/12/kazakhstan-uzbekistan-sign-treaty-on-allied-relations-agreement-on-border-demarcation-to-foster-strategic-partnership/?utm_source=chatgpt.com) Erişim Tarihi: 17.04.2025.
- Oriental Express Caucasus & Asia (OrexCA), “Структура Республики Казахстан”, Kazakhstan Cumhuriyeti’nin Yapısı :: Kazakhstan Cumhuriyeti. Kazakhstan Hükümeti. Kazakhstan Cumhurbaşkanı. Kazakhstan Cumhuriyeti Parlamentosu. Kazakhstan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi, [https://www.orexca.com/rus/kazakhstan/political\\_system/state\\_institutes.htm#:~:text=%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B2%D1%8C%20%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B5,%D0%BE%D1%81](https://www.orexca.com/rus/kazakhstan/political_system/state_institutes.htm#:~:text=%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B2%D1%8C%20%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B5,%D0%BE%D1%81) Erişim Tarihi: 23.03.2025
- Population Today. (2025). “Kazakistan Nüfus Yaş Oranı”. Kazakhstan Nüfusu (2025), <https://populationtoday.com/tr/kz-kazakhstan/> Erişim Tarihi: 05.04.2025.
- “Qazaqstan Tarihy.” e-history.kz. Erişim: 12 Nisan 2025. <https://e-history.kz/kz>.
- spubl.kz. (2024). “Наука в Казахстане: Проблемы и перспективы развития”, 31.10.2024, <https://spubl.kz/ru/blog/nauka-v-kazahstane-problemy-i-perspektivy-razvitiya> Erişim Tarihi: 02.04.2025.
- Stratfor. (September 12, 2013). “Russia’s Competition for Natural Gas Deals with China”.
- T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü (2025). Kazakhstan Ülke Raporu.
- Tasch, B. (2014). “Russia, Kazakhstan, Belarus Sign Treaty Creating Huge Economic Bloc”. [https://time.com/135520/russia-kazakhstan-belarus-treaty/?utm\\_source=chatgpt.com](https://time.com/135520/russia-kazakhstan-belarus-treaty/?utm_source=chatgpt.com) Erişim Tarihi: 17.04.2025.
- Trade Map (2024). Kazakhstan Verileri, <https://www.trademap.org/Index.aspx> Erişim Tarihi: 27.04.2025.
- UN Women. (2023). “Kazakistan”, <https://www.unwomen.org/>. Erişim Tarihi: 12.03.2025.

**КТМÜ-ТҮРКСАМ**  
**KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU**

- UNFPA. (2023). “Kazakistan”, <https://kazakhstan.unfpa.org/ru> Erişim Tarihi: 11.02.2025.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division. (2024). “World Population Prospects.” <https://population.un.org/wpp/> Erişim Tarihi: 01.04.2025.
- Wikimedia Commons. (2022). “File: Kazakhstan’s top administrative birimleri.png”. [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kazakistan%27%C4%B1n\\_en\\_%C3%BCst\\_d%C3%BCzey\\_idari\\_birimleri.png](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kazakistan%27%C4%B1n_en_%C3%BCst_d%C3%BCzey_idari_birimleri.png) Erişim Tarihi: 05.04.2025.
- World Bank Group, “The World Bank in Kazakhstan”, Kazakhstan Overview: Development news, research, data | World Bank, <https://www.worldbank.org/en/country/kazakhstan/overview> Erişim Tarihi: 26.03.2025.
- Yandex (2025). Kazakistan’ın Coğrafi Konumu, <https://yandex.com.tr/gorsel/search?from=tabbar&text=Kazakistan%27%C4%B1n%20co%C4%9Frafı%20konumu> Erişim Tarihi: 13.04.2025.
- Yandex (2025). Kazakistan’ın Dünya Üzerindeki Konumu. <https://www.yandex.com.tr/search/?text=Kazakistan%27%C4%B1n++d%C3%BCnya+%C3%BCzerindek+konumu&lr=10309&clid=2411726&re=1> Erişim Tarihi: 14.04.2025.
- Yıldırım, E., Dura, C. (2007). “Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Konusundaki Literatüre Bir Bakış”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ocak-Haziran 2007, Sayı: 28, s: 141-177.
- Yin Lee, H. and Wang, Z. (2009). “Assessing China’s Influence In Central Asia: A. Dominant Regional Power?”, The China Policy Institute, Issue 53.
- Zhuangzhi, S. (2007). The Relationship between China and Central Asia, in I. AKIHIRO (ed.), *Eager Eyes Fixed on Eurasia*, Sapporo, Slavic Research Center, Hokkaido University.
- Агентство по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан Бюро национальной статистики. (2022). “Гендерная статистика”. [https://stat.gov.kz/upload/medialibrary/b64/eu4pyce0x8xbyeqq3goevisb0cod2qma/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20\(%D1%80%D1%83%D1%81\)%20\(1\).pdf](https://stat.gov.kz/upload/medialibrary/b64/eu4pyce0x8xbyeqq3goevisb0cod2qma/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20(%D1%80%D1%83%D1%81)%20(1).pdf) Erişim Tarihi: 19.03.2025.
- Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан. (2024). “Высшее образование в Республике Казахстан (На начало 2024-2025 учебного года)”, 25.12.2024, <https://stat.gov.kz/ru/industries/social-statistics/stat-edu-science-inno/publications/196856/> Erişim Tarihi: 18.04.2025.
- Единая интегрированная образовательная платформа (edu.kz). (2022). “Полезная информация”. <https://my.edu.kz/ru/helpful-information> Erişim Tarihi: 28.03.2025.
- Законодательство Казахстана. (2023). “Государственное устройство Казахстана”. Законодательство стран СНГ, <https://kz.spinform.ru/stroi.html> Erişim tarihi: 13.03.2025.
- Официальный сайт Президента Республики Казахстан. (t.y.). “Администрация Президента Общая информация”, [https://www.akorda.kz/ru/executive\\_office/about\\_executive\\_office](https://www.akorda.kz/ru/executive_office/about_executive_office) Erişim tarihi: 02.04.2025.
- СоюзПравоИнформ. (2016). “Государственное устройство Казахстана”. Kazakistan’ın devlet yapısı | BDT ülkelerinin mevzuatı, <https://kz.spinform.ru/stroi.html> Erişim Tarihi: 19.03.2025.
- Учет Законодательство. (2025). “О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан”, 15.03.2025, [https://zakon.uchet.kz/rus/docs/Z010000148\\_](https://zakon.uchet.kz/rus/docs/Z010000148_) Erişim Tarihi: 25.03.2025.